

**BRATISLAVSKÁ MEDZINÁRODNÁ ŠKOLA LIBERÁLNYCH
ŠTÚDIÍ**

Interpretácia kresťanstva v diele Friedricha Nietzscheho - Antikrist

Bakalárska práca

Bratislava 2016

Janka Lanková

**BRATISLAVSKÁ MEDZINÁRODNÁ ŠKOLA LIBERÁLNYCH
ŠTÚDIÍ**

Interpretácia kresťanstva v diele Friedricha Nietzscheho - Antikrist

Bakalárska práca

Študny program: Liberálne štúdia

Študijný odbor: 3.1.6 Politológia

Vedúci bakalárskej práce: prof. PhDr. František Novosád CSc.

Stupeň kvalifikácie: bakalár (v skratke „Bc.“)

Dátum odovzdania: 22.02.2016

Dátum obhajoby: 10.06.2016

Bratislava 2016

Janka Lanková

Čestné vyhlásenie o originalnosti práce

Čestne vyhlasujem, že som predkladanú prácu vypracovala sama, iba s pomocou vedúceho bakalárskej práce a označila som všetky citácie a zdroje použité v texte.

Bratislava, 22.02.2016

Janka Lanková,

Podpis:.....

Interpretácia kresťanstva v diele Friedricha Nietzscheho - Antikrist

Autor: Janka Lanková

Univerzita: Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií

Vedúci bakalárskej práce: prof. PhDr. František Novosád CSc.

Predseda komisie pre obhajoby bakalárskych prác: PhDr. Prof. František Novosád CSc.

Členovia komisie pre obhajoby bakalárskych prác: prof. PhDr. František Novosád CSc., doc. Samuel Abrahám, PhD., Mgr. Dagmar Kusá, PhD., prof. Silvia Miháliková, PhD.

Miesto, dátum: Bratislava, 2016

Rozsah práce: 57 strán

Stupeň kvalifikácie: bakalár (v skratke „Bc.“)

Kľúčové slová: kresťanstvo, kritika, náboženstvo, cirkev, judaizmus, budhizmus, resentment, Boh, Ježiš Kristus

Abstrakt

Táto bakalárska práca je o kritike kresťanstva, jej objektívnosti a relevantnosti pre spoločnosť. Cieľom je vysvetliť pojem náboženstvo a kresťanstvo, ktorého sa dotýka kritika Friedricha Nietzscheho. Na základe vyššie spomenutej kritiky sa táto práca bude zaoberať otázkou, či je kresťanstvo pre ľudstvo natoľko dôležité, že na ňom stojí a padá celá spoločnosť, tak ako to Nietzsche tvrdí na začiatku svojho diela *Antikrist*.

Okrem samotnej kritiky kresťanstva sa práca zameria na prepojenie kresťanstva s inými náboženstvami ako sú judaizmus a budhizmus. Podstatnou časťou bude aj samotná predstava Boha a človeka, a ich kritika z pohľadu Friedricha Nietzscheho. Dôraz bude kladený na striktné oddelenie pôvodnej Kristovej predstavy kresťanstva a predstavy, ktorá sa sformovala po Kristovej smrti. Rovnako bude kladený dôraz na

Lanková: Interpretácia kresťanstva v diele Friedricha Nietzscheho - Antikrist

oddelenie pôvodnej koncepcie Boha od tej, ktorá bola, ako povedal Nietzsche, zdeformovaná kresťanskými ideami.

Cieľom práce bude dokázať, že kritika Friedricha Nietzscheho nie je objektívna a chýba v nej mnoho podstatných častí, ktoré Nietzsche očividne schválne vynechal.

Friedrich Nietzsche on Christianity Analysis of his work - Antichrist

Author: Janka Lanková

University: Bratislava International School of Liberal Arts

Thesis Advisor: prof. PhDr. František Novosád CSc.

Head of the Committee: prof. PhDr. František Novosád CSc.

Thesis Defense Committee: prof. PhDr. František Novosád CSc., doc. Samuel Abrahám, PhD., Mgr. Dagmar Kusá, PhD., prof. Silvia Miháliková, PhD.

Place, year: Bratislava, 2016

Number of pages: 57 pages

Academic Degree: Bachelor of Science (Bc.)

Key words: Christianity, criticism, religion, church, Judaism, Buddhism, resentment, God, Jesus Christ

Abstract

This bachelor thesis is about a critique of Christianity and its objectivity and relevancy for whole society, written by Friedrich Nietzsche. The aim is to explain the concept of religion and Christianity, which touches the critique itself. Based on the critique mentioned above, this thesis is focused on the question, if Christianity is so important for humanity, that the whole society either stands or falls on it, as Nietzsche claims at the beginning of his work *Antichrist*.

Besides the critique of Christianity itself, the work focuses on an interconnection of Christianity with other religions such as Judaism and Buddhism. A significant part is a notion of God and a man itself, and their criticism from Nietzsche's point of view. An emphasis is put on strict division of the original vision of Christianity and the idea which emerged after Christ's death. Likewise, the emphasis is put on division of the

original concept of God from the one, that was as Nietzsche claims to be deformed by Christian ideas.

The aim of this thesis is to prove that Nietzsche's critique is not objective and misses many important parts, which were obviously, left out on a purpose.

Pod'akovanie

Chcela by som poďakovať svojmu školiteľovi pánovi prof. PhDr. Františkovi Novosádovi CSc. za odbornú pomoc, cenné rady a v neposlednom rade za ochotu. Zároveň sa chcem poďakovať všetkým, ktorí mi pomáhali a podporovali ma počas písania tejto práce.

OBSAH

Čestné vyhlásenie o originalnosti práce	ii
Abstrakt	iii
Abstract	v
PodĎakovanie	vii
Úvod	9
Kapitola 1 : Náboženstvo ako sociologický a antropologický fenomén	14
1.1 Funkcie náboženstva podľa Nietzscheho	21
Kapitola 2 : Friedrich Nietzsche	25
Kapitola 3 : Kritika kresťanstva	30
3.1 Nietzscheho koncept človeka	31
3.2 Kritika antropologickej funkcie	32
3.3 Kresťanstvo ako náboženstvo resentimentu	36
3.3.1 Kristus a cirkev	37
3.3.2 Pavol a cirkev	40
3.4 Zdroje moci kresťanstva	42
Kapitola 4 : Protiklady	45
4.1 Kresťanstvo vs judaizmus	46
4.2 Kresťanstvo vs budhizmus	49
4.3 Kresťanstvo vs Antika	51
Kapitola 5 : Záver - Význam kritiky	55
Bibliografia	57

Úvod

Náboženstvá a náboženské predstavy sú súčasťou života spoločnosti už od nepamäti, od jej počiatku. Náboženstvo je diferencovaným fenoménom, ktorý obsahuje mnoho náboženských konceptov, medzi ktoré patria napríklad kresťanstvo, judaizmus, budhizmus, islam a mnoho ďalších náboženských smerov. Táto práca sa bude primárne venovať kresťanstvu a jeho kritike z pohľadu nemeckého filozofa Friedricha Nietzscheho.

Kresťanstvo je v súčasnosti najrozšírenejšie náboženstvo na svete, má viac ako 2 miliardy vyznávačov a patrí k univerzalistickým náboženstvám. Šírilo sa medzi všetkými skupinami ľudského spoločenstva, prekračovalo hranice štátov. Napriek tomu, že patrí medzi pomerne novšie náboženstvá, dostalo sa do popredia a v súčasnej dobe je kresťanské učenie rozšírené do celého sveta. Kresťanstvo sa šírilo nie len dobrovoľnou akceptáciou, ale aj násilím. V dôsledku šírenia kresťanstva do rôznych spoločenstiev došlo postupom času k jeho vnútornej diferencovanosti .

Téma náboženstvo sa dotýka všetkých sfér ľudského života, formuje ho. Okrem toho, že je táto téma významná a zasahuje do mnohých sfér ľudského bytia, tak je v súčasnej dobe aj veľmi aktuálna a to hlavne kvôli cirkevným praktikám, praktikám kňazov a v neposlednom rade aj kvôli zasahovaniu kresťanstva do mnohých sfér ľudského života. Napriek zisteniu, že sa v kritike kresťanstva objavuje výčitka vnikania kresťanstva do umenia, vedy a filozofie, dá sa hovoriť aj o pozitívnom vplyve na život. Všetky tieto sféry boli ovplyvnené rôznymi kresťanskými zásadami a predstavami toho, čo je dobré a správne. Nietzsche vo svojom diele túto diferencovanosť kresťanstva berie na vedomie len z časti. V celku, Nietzscheho kritiku môžeme považovať za nanajvýš jednostrannú, keďže úmyselne vynecháva podstatné fakty, ktoré by mohli jeho názoru na kresťanstvo protirečiť.

Kresťanstvo odpovedá na zásadné otázky, ktoré si ľudia kladú a zároveň odmieta tých, ktorí myslia inak. Nietzscheho názory sú tvrdé, hovorí: „Pretože predovšetkým je potrebná viera, musí sa znehodnotiť rozum, vedomosti a intelektuálne bádanie, cesta k pravde sa stáva zakázanou cestou“. (Nietzsche, 1995, str. 28) Práve vďaka

tomuto citátu považujem pochopenie témy náboženstva za podstatnú. Človek potrebuje pravdu, musí pochopiť, ako sa v spoločnosti určuje čo je pravda a čo nie.

Ako už bolo spomenuté, kresťanstvo vniká do všetkých sfér ľudskej spoločnosti, dokonca aj do politickej sféry. Otázkou ostáva, či je to pre chod spoločnosti správne alebo nie, prínosné alebo nie. Je možné oddeliť kresťanstvo, ktoré je silne zakorenené v mnohých národoch, od spoločnosti až do takej miery, že ju prestane ovplyvňovať? Do akej miery je identita spoločnosti ovplyvnená náboženstvom a je možné oddeliť náboženstvo od spoločnosti bez zmeny identity? Alebo už ľudskú spoločnosť ovplyvnilo natoľko, že nie je možné kresťanstvo zo spoločnosti vytlačiť? Je možné zachovať spoločnosť v takom stave, v akom je teraz, aj napriek tomu, že sa sila a vplyv kresťanstva zníži natoľko, že nebude zasahovať do žiadnej inej sféry ako duchovnej?

Táto práca sa bude venovať problematike kresťanstva, jeho kritike a vplyve na ľudskú spoločnosť. Hlavnou myšlienkou je dokázanie, či kresťanstvo má na ľudské spoločenstvo taký silný vplyv, že na ňom stojí a padá celá spoločnosť, tak ako povedal nemecký filozof Friedrich Nietzsche na začiatku svojho diela *Antikrist*, ktoré bude pre túto prácu kľúčové.

Nietzsche avizuje: „Táto kniha patri len veľmi málo vyvoleným. Možno z nich ešte ani nikto ani nežije. [...] Treba byť čestný v duchovných veciach až do tvrdosti, ak sa má zničiť hoc len moja vážnosť, moja vášeň. Treba byť navyknutý žiť na horách, - vidieť *pod* sebou to súčasné úbohé táranie o politike a egoizme národov. Bolo treba stať sa ľahostajným, nikdy sa nepýtať či je pravda na niečo dobrá, či bude niekomu osudná...Mať silnú záľubu v otázkach, ktoré sa dnes nikto neopováži klásť; odvahu na *zakázané*; predurčenie na labyrint¹. Mať skúsenosti zo siedmich samôt. Nové uši pre novú hudbu. Nové oči pre ďaleké extrémny. Nové svedomie pre pravdy, ktoré dosiaľ mlčia. A vôľu šetriť vo veľkom: držať si pohromade svoje sily, svoje nadšenie [...] Veru tak! Len to sú moji čitatelia, moji ozajstní čitatelia, moji predurčení

¹ „„Labyrintový človek nehľadá nikdy pravdu, ale vždy len svoju Ariadnu, nech nám nahovára čokoľvek.“ V Nietzscheho osobnej a filozofickej mytológii predstavuje labyrint rôzne témy: pravdu, hľadanie, zablúdenie, otca (Minotaurus - Tézus), opustenie (Ariadna), ženu, matku (Ariadna - Cosima Wagnerová) atď.“ (Nietzsche, 2003, str. 73 - vysvetlivky)

čitatelia; čo tam po *ostatných!* - Ostatok, to je len ľudstvo. - Treba sa pozdvihnúť nad ľudstvo silou, výškou duše, - pohrdaním...“ (Nietzsche, 1995, str. 13)

Kľúčovým pojmom tejto práce bude náboženstvo a hlavne kresťanské náboženstvo, ktoré na základe Nietzscheho práce budeme chápať dvojako. Nietzsche rozlišuje medzi kresťanským učením, ktoré hlásal Ježiš Kristus a medzi učením, ktoré nastalo po jeho smrti na kríži - „cirkevným učením“. Dalo by sa povedať, že Nietzsche rozumie učenie Ježiša Krista za to pravé a správne, na druhej strane učenie, ktoré sa sformovalo po jeho smrti na kríži považuje za deformované a degradujúce nielen človeka, ale aj celú spoločnosť. Všeobecná definícia kresťanstva teda bude - svetové, monoteistické náboženstvo, ktoré je zároveň aj najrozšírenejším vierovyznaním na svete. Za jeho pôvodcu a centrálnu osobu sa považuje Ježiš Kristus.

V tejto práci je potrebné dôkladne zdefinovať, čo náboženstvo je a aké funkcie by malo každé náboženstvo napĺňať. Okrem toho je veľmi dôležité porozumieť rozdielnosti v Nietzscheho chápaní učenia Ježiša Krista a tzv. „cirkevného učenia“ (učenie, ktoré vzniklo po smrti na kríži). Kritika Friedricha Nietzscheho. ako je predstavená v jeho diele *Antikrist*, je spojená s „cirkevným chápaním“ kresťanstva. Prvotné Kristovo učenie Nietzsche nekritizuje, dalo by sa povedať, že ho chápe ako návod na to, ako prežiť svoj život cnostne.

Ďalším dôležitým pojmom v tejto práci bude resentment a Boh. Resentiment, je definovaný ako bezmocná nenávisť voči realite. Boha budeme chápať ako stvoriteľa, ktorého pôvodná definícia bola už v judaizme pozmenená. Z pôvodnej predstavy Boha sa vytlačilo zlo, súčasný Boh je bohom súcitu, lásky a pomáha chorým a trpiacim. Boh už nie je dobrý aj zlý, ľudia ho zbavili koncepcie zla, je už len dobrý a zlo s pokušením prebral diabol.

Medzi posledné kľúčové témy budú patriť budhizmus a judaizmus. Budhizmus definovaný v Nietzscheho diele *Antikrist* je nihilistickým náboženstvom. Staví sa k problémom tak ako sú a nesnaží sa ich váhu zľahčovať, je náboženstvom pozitivizmu. Budhizmus sa nesnaží bojovať proti hriechom, odvoláva sa na pravdu a bojuje proti utrpeniu, ktoré ľudia v skutočnosti prežívajú. Venuje sa hlavne duševnej hygiene,

vyvolaniu dobrej nálady a získaniu moci nad sebou samým (Nietzsche, 1995, str. 25-27). V tejto práci bude budhizmus stavaný ako protiklad kresťanstvu.

Na druhej strane vystupuje judaizmus / židovstvo, z ktorého kresťanstvo vychádza a má všetky črty, aké judaizmus malo na svojom prvopočiatku a aj v dobe úpadku. Nietzsche chápe judaizmus ako jedno z najstarších náboženstiev, z ktorého sa neskôr vyvinulo kresťanstvo. Charakteristickým prvkom je židovský národ, do ktorého patria všetci prívrženci tohto náboženstva, judaizmus môžeme chápať ako národnostné náboženstvo.

Účelom tejto práce je pochopenie rozličných definícií kresťanstva a ich platnosť v praxi. Okrem toho je účelom aj pochopenie Nietzscheho kritiky z jeho obdobia „filozofovania kladivom“ a jej dopad na spoločnosť. Ako poznamenal Nietzsche v predhovore svojej knihy *Antikrist*, kladie si otázky, ktoré si nikto nekladie, nikto na to nemá dostatok odvahy, nik nemá dostatok odvahy kritizovať niečo tabuizované, zakázané. (Nietzsche, 1995, str. 13)

Friedrich Nietzsche seba samého vidí ako mysliteľa, ktorý si ako jediný kladie otázky, na ktorých stojí a padá spoločnosť. Vidí sa ako mysliteľa, ktorý ide proti všetkým samozrejmostiam určených cirkvou, na ktorých je založená súčasná kultúra. Otázne je, či je Nietzscheho predpoklad správny alebo nie. O náboženstvách a priamo kresťanstve existuje mnoho zdrojov, no táto práca má za úlohu poskytnúť nezaujatý pohľad na kritiku a vplyv kresťanstva na spoločnosť a jej formovanie.

Hlavná výskumná otázka tejto práce je založená na náboženstve a spoločnosti. Súčasná spoločnosť je plná rôznych náboženstiev. Väčšina z nich sa radí medzi národnostné náboženstva, čo znamená, že patrí k určitému národu. Inak to nebolo ani u kresťanstva, ktoré sa spočiatku zameriavalo len na jeden jediný národ, ktorý sa nazýval 'svätý národ'. Postupom času sa však kresťanstvo rozmohlo až do celého sveta. Aké je však postavenie a vplyv kresťanskej cirkvi na spoločnosť a čo je z pohľadu Friedricha Nietzscheho na kresťanskej cirkvi zlé? Prečo si Nietzsche kladie otázky spojené s kresťanstvom a rozhodol sa kritizovať toto rozsiahle náboženstvo tak

ostro a hľadá len na to, čo považuje za zlé prínosy kresťanstva a všetko dobré ignoruje?

Sú otázky, ktoré si Nietzsche vo svojom diele pokladá, naozaj také podstatné pre dobrý chod celej spoločnosti? Padá a stojí na nich spoločnosť? Nietzsche sa zaoberá kritikou kresťanstva a svoje tvrdenia zakladá nielen na podobných názoroch iných filozofov, ale aj na kritike iných autorov, ktorí s ním nesúhlasia - či už priamo alebo nepriamo. Čo je vlastne náboženstvo? Aké sú jeho funkcie? Prečo sa kresťanstvo rozšírilo do celého sveta? Ako je možné, že si udržalo svoju dôležitosť až doteraz, keď takmer všetci bohovia z minulosti už zanikli?

Kapitola 1 : Náboženstvo ako sociologický a antropologický fenomén

Čo je to náboženstvo? Náboženstvo je pre spoločnosť diferencovaným, sociologicko-antropologickým fenoménom. Doteraz sa žiadna z vedných disciplín na finálnej definícii nezhodla, dokonca niektoré z nich zastávajú názor, že náboženstvo nie je možné dostatočne definovať. Práve preto sa človek stretne hneď s niekoľkými definíciami, ako sú napríklad filozofické, sociologické, samozrejme teologické, psychologické, či dokonca definície, ktoré spájajú náboženstvo s ekonomikou a politickým zriadením štátu.

Prvá definícia, ktorú je potrebné v chápaní náboženstva uviesť je definícia zastávaná v teologickej vednej disciplíne. Pri definovaní tohto pojmu sa budem odrážať od diela *Teologický slovník*, ktorého autormi sú Karl Rabner a Herbert Vorgrimler. Samotný pojem náboženstvo má veľmi nejasný pôvod, ako na začiatku uviedli títo dvaja autori. Najčastejšie sa pôvod pojmu náboženstvo pripisuje latinskému pojmu *religio*, čo značí náboženstvo. Môžeme sa však stretnúť aj s prirovnaniami k pojmom *relegere*, čo značí „často sa niekam obracať, svedomite zachovávať“, *religare*, ktorý je definovaný ako „opätovne sa zaväzovať“ či *reeligere* - „znovu voliť“. (Rabner & Vorgrimler, 2009, str. 237) Na základe fenomenológie sa náboženstvo často definuje aj ako stretnutie človeka s niečím posvätným, samotné stretnutie však môže byť chápané viacerými spôsobmi.

Teologické teórie sa najčastejšie odrážajú od učenia talianskeho filozofa a teológa Tomáša Akvinského², podľa ktorého je „úlohou náboženstva byť nositeľom zamerania človeka k Bohu a náboženský človek je každý, kto sa zaujíma o počiatky a ciele sveta, ktoré sú nazvané Boh“. (Rabner & Vorgrimler, 2009, str. 237) Zjednodušene by sa dalo povedať, že náboženstvo znamená uctievanie Boha, od ktorého sa následne odvíja aj dôkaz o existencii Boha. Náboženstvo samo od seba

² predstaviteľ katolíckej filozofie v 13. storočí, v súčasnosti je známy ako Svätý Tomáš Akvinský a jeho učenie je od konca 13. storočia považované za oficiálne učenie katolíckej cirkvi

nezasahuje do toho, ako a kedy sa Boh ľuďom zjavuje. Samotné náboženstvo má na starosti „vytváranie podmienok, aby mohol človek naslúchať božiemu slovu“. (Rabner & Vorgrimler, 2009, str. 237) Inak povedané, náboženstvo je chápané ako sprostredkovateľ medzi človekom a Bohom, no nemá vplyv na božie činy.

Náboženstva sa však nedotýka len jeho definovanie, ale aj kritika. Teológia považuje za korene novodobej kritiky náboženstva hlavne vzťah, ktorý vzniká medzi náboženstvom, alebo rôznymi náboženstvami a svetom. Najčastejšie sa kritika dotýka nie príliš priateľskému vzťahu náboženstva a vedy. Medzi najznámejších kritikov možno zaradiť osvietencov (Paul Heinrich Dietrich von Holbach), Ludwig Feuerbach a naň nadväzujúci Karl Marx a v neposlednom rade Friedrich Nietzsche, ktorého kritike sa bude táto práca venovať. Marx, vo svojej kritike nadväzuje na Ludwiga Feuerbacha, vyzdvihuje tvrdenie, že „človek vytvára náboženstvo, náboženstvo nevytvára človeka“. Marx chápe náboženstvo ako sebarealizáciu človeka, ktorý doposiaľ nenašiel seba samého. Marxova kritika sa však nedotýka len človeka, postupuje od jednotlivca až k národu a napokon celému svetu - svet podľa Marxa produkuje náboženstvo, pretože nenašlo svoju skutočnú podstatu.

„Podľa najnovších zistení sa náboženstvo chápe predovšetkým ako konkretizácia nekonečnej transcendentácie človeka, jeho prejav neuhasteľnej nádeje, ozajstných potrieb a nekonečných prianí. [Prípadne sa dá chápať aj ako sústavný, artikulovaný a verejný prejav náklonnosti Boha; táto definícia zdôrazňuje, že náboženstvo nie je len názor, teória, presvedčenie, že nie je iba cit a súkromná záležitosť; má nutne svoj záväzná a verejný rozmer.]“ (Rabner & Vorgrimler, 2009, str. 237)

Všetky náboženstvá by v sebe mali obsahovať túto základnú definíciu. Existujú však aj výnimky ako sú budhizmus a kresťanstvo. Kresťanstvo a budhizmus, tak ako všetky ostatné náboženstvá, by mali byť reprezentantmi definícií, ktoré teológia považuje za najpodstatnejšie pri prvotnom chápaní náboženského pojmu. Kresťanstvo sa však po obsahovej stránke odlišuje od iných náboženstiev, „práve preto vzniká otázka, nakoľko môžeme považovať a označovať kresťanstvo za náboženstvo“. (Rabner & Vorgrimler, 2009, str. 237) Základnou črtou budhizmu nie je viera v Boha

a ani prejav náklonnosti človeka k Bohu. Preto je otázne, či by sa na základe vyššie spomenutých znakov malo považovať za oficiálne náboženstvo.

Na základe výnimiek, ktoré vyvracajú, či nezahrňujú základnú definíciu teológie by sme mohli povedať, že teologická definícia nie je dostatočná. Nezdá sa, že by pripúšťala výnimky a aj napriek tomu existujú predstavy, ktoré nazývame náboženskými bez toho, aby ich základ staval na rovnakých základoch, aké boli určené náboženstvu teologickou vednou disciplínou.

Druhou vednou disciplínou, ktorá definuje náboženstvo je filozofia. Filozofia definuje náboženstvo ako „kultúrno-dejinný jav, symbolickú formu kultúry, ktorá v najrôznejších podobách a manifestáciách sprevádza a spoluvytvára nám známe dejiny ľudstva“. (Filozofický slovník, 2002, str. 282) Náboženstvo ako také obsahuje množstvo jednotlivých prvkov, jednotlivých náboženstiev, ktoré sa od seba líšia - obsahuje „spektrum empirických náboženských fenoménov“. (Filozofický slovník, 2002, str. 282) Na základe faktu, že samotný pojem - náboženstvo - obsahuje toľko rozdielnych jednotiek, je ťažké sformulovať jednotnú definíciu pre všetky náboženstvá.

Filozofia chápe náboženstvo v spojitosti s latinským ekvivalentom *religio* a od čias Cicera je spájané s pojmom *relegere*, čo pre filozofov znamená „starostlivo dbať, hlavne ma kultové povinnosti“. (Filozofický slovník, 2002, str. 282) Teologická definícia tohto pojmu bola „často sa niekam obracať, svedomite zachovávať“. (Rabner & Vorgrimler, 2009, str. 237) Niektorí jedinci sa však aj napriek všeobecnému presvedčeniu prikláňali k iným súvislostiam. Príkladom je kresťanský spisovateľ Lactantius, ktorý spojuje náboženstvo s pojmom *religare*, čo znamená „opätovné sa zaväzovanie, znovuobnovenie určitého zväzku“. (Filozofický slovník, 2002, str. 282)

Práve teória spojená s pojmom *religare*, je podľa filozofov najrozšírenejšia a „viacmenej určovala dejiny európskeho myslenia o náboženstve“. (Filozofický slovník, 2002, str. 282) Dalo by sa teda povedať, že filozofia chápala, do určitej doby, náboženstvo ako opätovné vytváranie zväzku medzi človekom a Bohom, poprípade

bohmi. Táto teória bola najrozšírenejšia až do doby, keď sa pozornosť presunula na skúmanie mimoeurópskych náboženstiev - postupom času sa začala definícia pre náboženstvo, vo filozofii, meniť. Podľa vtedajších zistení, teória spojená s pojmom *religare*, je „úzko viazaná na židovsko-kresťanskú tradíciu“. (Filozofický slovník, 2002, str. 282) Vplyvom nových náboženských presvedčení bolo nutné preformulovať celú definíciu náboženstva.

Pridaním ostatných náboženstiev sa, pre filozofov, záujem presunul na popis náboženských javov, či objektov. Okrem popisovania sa dbá aj na porovnávanie obsahových odlišností jednotlivých náboženstiev. Akú však teóriu filozofi zastávajú? Na základe porovnávania jednotlivých náboženstiev sa zhodli na niekoľkých základných črtách, ktoré majú náboženstvá spoločné. Najzákladnejším znakom je „vzťah človeka k moci či sile (spravidla je táto moc pociťovaná ako posvätná), ktorá ho prevyšuje a predstavuje poslednú podmienku jeho existencie. Náboženstvo je vyjadrením vzťahu k mimoľudskej skutočnosti“. (Filozofický slovník, 2002, str. 282) Dôležitým znakom náboženstva je aj „nominalizácia náprotivku človeka v náboženskom vzťahu“, (Filozofický slovník, 2002, str. 282) čo sa dá chápať ako pripisovanie mimoľudských skutkov a moci určitej nadpozemskej sile - Bohu. Tento fenomén sa však nenachádza vo všetkých náboženstvách. Výnimkou sa opäť stáva budhizmus, ktorý, ako už bolo spomenuté, ako jediné náboženstvo neuznáva nijakého Boha, či bohov.

Ďalším základným znakom náboženstva, pre filozofiu, je vytváranie indivíduí. Na základe viery každého jedného človeka sa vytvára spojenie medzi členmi spoločnosti, dá sa hovoriť o skupinovej viere v niečo posvätné. Posledným a zároveň najabstraktnejším znakom vo filozofickej definícii náboženstva je „schopnosť prekonávať náhodné rozloženie bytia a ľudskej existencie prostredníctvom symbolických reinterpretácií skutočnosti“. (Filozofický slovník, 2002, str. 282) Otázkou pre filozofov však ostáva, čo vytvára celkovú podstatu náboženstva.

Filozofia a teológia sa vo svojom definovaní náboženstva odráža od skutočnosti, že náboženstvo je určitý druh vzťahu človeka k posvätnému. Či už ide o náboženstvá

založené na monoteizme³ alebo polyteizme⁴, všetky sa odvolávajú na bohov/Boha - stvoriteľa a vzťah ľudí k ním/nemu. No s prihliadnutím na určité náboženské výnimky je jasné, že toto definovanie, v oboch vedných disciplínach, je nanajvýš nedostačujúce.

Na rovnakom základe stavia aj sociológia, ktorá však k definícii „viera v boha či bohov“ pridáva ďalší znak náboženstiev a tým je „špecifická interpretácia pôvodu a zmyslu sveta“. (Jandourek, 2012, str. 163) Táto teória je pre sociológov povrchná, keďže pojem náboženstvo obsahuje mnoho diametrálne odlišných prvkov. Sociológia sa ako jedna z mála vedných disciplín radšej prikláňa k názoru, že neexistuje žiadna platná definícia náboženstva, keďže náboženstvo je príliš zložitým spoločenským javom, ktorý nie je možné dostatočne dôkladne zadefinovať. (Jandourek, 2012, str. 163) „Náboženstvo v sebe spája celú radu javov. Mnohé náboženstvá vychádzajú z predstavy jednej alebo viacerých bytostí, viac či menej osobných (Boh, bohovia, anjeli, démoni, duchovia, atď.), alebo princípov (tao, dharma)“. (Jandourek, 2012, str. 163)

Dalo by sa povedať, že sociológia sa na rozdiel od ostatných vedných disciplín nesnaží definovať náboženstvo, naopak, priznáva, že náboženstvu je vnútorne veľmi silne diferencované. Samotný pojem náboženstvo v sebe obsahuje mnoho rozličných náboženských koncepcií, ktoré sa odvíjajú od rozličných predstáv - niektoré náboženstvá uznávajú jedného Boha, niektoré uznávajú mnohobožstvo, niektoré, ako napríklad kresťanstvo, uznávajú existenciu božieho syna - Ježiša Krista, iné, ako je Islam, neuznávajú existenciu syna Boha. Dokonca existujú náboženstvá, ktoré neuznávajú existenciu žiadneho Boha - budhizmus. Taktiež sa môžeme stretnúť aj s

³ odvodené z gréckeho slova *mónos*, čo v preklade znamená *jediný, ten čo zostal*, v náboženstve ide o vieru v jedného boha (Salajka, 2000, str. 89) - medzi takéto náboženstvá patria napríklad kresťanstvo, judaizmus, islám

⁴ odvodené z gréckeho slova *polýs*, čo v preklade znamená *hojný, mnohý, rozsiahly*, v náboženstve ide o vieru vo viacerých bohov (Salajka, 2000, str. 101) - medzi takéto náboženstvá patrili tzv. mŕtve náboženstvá - rímske, grécke, škandinávské, v súčasnej dobe medzi polyteistické náboženstvá patrí šintoizmus

predstavami monizmu⁵ a dualizmu⁶. Sociológovia sa vo svojej definícii náboženstva snažia zhrnúť úplne všetky, dokonca aj rozdielne, aspekty náboženstiev a tak dospeli k záveru, že náboženstvo nemá nijakú celistvú definíciu.

Napriek faktu, že sociológovia vo všeobecnosti zastávajú názor nemožnosti dostačujúceho zadefinovania náboženstva ako celku, vytvorili definíciu, v ktorej vyzdvihujú základné črty, ak nie všetkých, tak aspoň väčšiny, náboženských predstáv. Okrem existencie rôznych náboženských princípov a nadpozemských bytostí - Boh, bohovia, anjeli, démoni, duchovia - sociológia uvádza medzi základné črty náboženstva aj predstavy o „budúcnosti sveta a individuálnom osude všetkých ľudí i jednotlivcov, teda o konci sveta, poslednom súde, spáse a zavrnutí, stavu nirvány, kolobehu neustálych zrodení. Častým spoločným prvkom býva presvedčenie o tom, že s transcendentnými bytosťami možno komunikovať pomocou modlitby alebo rituálu“. (Jandourek, 2012, str. 163) Okrem všeobecnej definície náboženstva sa sociológia zameriava aj na definovanie spoločných črt jednotlivých náboženských predstáv. Hlavnou črtou každého jedného náboženstva je „vytváranie inštitúcií a zakladanie obcí (spoločenstiev) stúpcov“. (Jandourek, 2012, str. 163)

Okrem všeobecnej sociologickej definície vzniklo aj niekoľko definícií známych sociológov, ktorý považovali za základnú črtu náboženstva aj niečo iné, ako je len všeobecne opisované v doteraz predstavených definíciách. Najzaujímavejšiu sociologickú definíciu možno nájsť v diele *Elementárne formy náboženského života* od francúzskeho sociológa Émila Durkheima. Samotným názvom diela chcel Durkheim poukázať na zameranie svojej teórie. „Elementárne formy sa zaoberajú hľadaním určitých základov - [...] -, z ktorých sú všetky náboženstvá zostavené“. (Pals, 2015, str. 132) Durheim prichádza úplne s novou teóriou a neuspokojuje sa s predstavou existencie definície, že „náboženstvo je presvedčením o existencii nadprirodzených bytostí, akými sú Boh alebo bohovia“. (Pals, 2015, str. 133) Durkheim sa drží faktu, že viera v existenciu Boha či bohov nemôže byť považovaná

⁵ odvodené z gréckeho slova *monos*, čo v preklade znamená *jeden*, monizmus uznáva jedno východisko, jednu podstatu (Salajka, 2000, str. 32)

⁶ odvodené z gréckeho slova *duo*, čo v preklade znamená *dva*, dualizmus uznáva dva nezlučiteľné princípy, podstaty sveta (Salajka, 2000, str. 32)

za základnú črtu náboženstva. V tomto tvrdení sa odráža od budhizmu, ktorý sa zaraďuje medzi náboženstvá, no na rozdiel od ostatných náboženstiev neuznáva existenciu Boha. Durkheim si preto kladie otázku, ako môžeme považovať existenciu Boha a uznávanie Boha za základnú črtu náboženstva, keď existuje náboženstvo, ktoré túto základnú črtu neguje. Na základe tejto pochybnosti sformuloval novú definíciu náboženstva:

„Pojem, ktorý sa zvyčajne používa na charakterizovanie všetkého, čo sa týka náboženstva, je pojem nadprirodzeného. Tým rozumieme všetky javy, ktoré presahujú naše chápanie; nadprirodzenosť je oblasťou tajomného, nepoznatelného, nepochopiteľného. Náboženstvo by potom bolo istým druhom špekulácie o všetkom, čo sa vymyká vede a všeobecnejšie konkrétnemu myslenia vôbec. [...] Každá nám známa náboženská viera, nech už jednoduchá alebo zložitá, má rovnakú podstatu ako viery ostatné: predpokladá klasifikáciu všetkých reálnych aj ideálnych vecí, ktoré si len človek môže predstaviť, do dvoch tried, do dvoch protikladných skupín, zvyčajne označovaných dvoma rozdielnymi termínmi, ktoré veľmi presne vyjadrujú slová profánne a sakrálné (*profane, sacré*). Charakteristickým znakom náboženského myslenia je práve toto delenie sveta do dvoch sfér, z ktorých jedna zahŕňa všetko sakrálné a druhá všetko profánne. Viera, mýty, dogmy aj legendy sú predstavy alebo systémy predstáv, ktoré vyjadrujú povahu posvätných vecí, ich povahu a moc, ich vznik, vzťahy jedných k druhým aj ich vzťah k veciam profánnym. Za sakrálné však nemožno jednoducho považovať len personifikované bytosti, ktorým hovoríme bohovia alebo duchovia: posvätná môže byť aj skala, strom, prameň, obrázok, kus dreva, dom - skrátka akákoľvek vec. Túto vlastnosť môže mať aj rituál - v skutočnosti neexistuje žiadny, ktorý by ju do istej miery nemal. Existujú slová, vety, formulácie, ktoré môžu vysloviť iba ústa posvätej osoby: existujú gestá, pohyby, ktoré nemôžu vykonávať všetci. [...] Okruh posvätných predmetov teda nemožno raz a navždy definovať - jeho rozsah je v závislosti na každom náboženstve nekonečne premenlivý. Preto môže byť budhizmus považovaný za náboženstvo - aj bez bohov totiž pripúšťa existenciu sakrálnych vecí, totiž štyroch ušľachtilých právd a praktík z nich odvodených“ . (Durkheim, 2002, str. 33)

So zaujímavou tézou prišiel aj Max Weber, ktorý vo svojom diele *Protestantská etika a duch kapitalizmu* vyjadruje zaujímavú myšlienku, že „existuje úzka väzba medzi náboženstvom, nástupom ekonomického kapitalizmu a zrodením modernej civilizácie v západnej Európe“. (Pals, 2015, str. 216) Weber vo svojom diele tvrdil, že náboženské predstavy majú vplyv na ekonomiku štátu. Na rozdiel od iných, nesnažil sa zdefinovať samotný pojem náboženstva, upozorňoval na vplyv náboženstva na spoločnosť. Náboženstvo videl ako zdroj sily pre spoločnosť.

1.1 Funkcie náboženstva podľa Nietzscheho

So zaujímavou definíciou náboženstva prišiel aj nemecký filozof Friedrich Nietzsche, ktorý vytvoril komplexný model funkcií náboženstva. Na základe jeho teórie sa dá predpokladať, že všetky náboženstva vychádzajú z piatich bodov, ktoré zdefinoval vo svojom diele *Mimo dobra a zla*. Prvý bod sa odvoláva na antropologickú funkcia náboženstva, druhý, tretí a štvrtý bod sú zamerané na politickú funkciu a posledným, piatym, bodom je zušľachtovanie ľudu - útecha pre ľud, jedná sa o psychologický bod.

Prvým bodom, ktorému sa v definovaní náboženstva Nietzsche venuje, je antropologická funkcia. V Nietzscheho ponímaní sa tento bod rozumie ako definovanie náboženstva ako média, v ktorom sa človek stáva ľudskou bytosťou. Náboženstvu sa pripisuje láska k blížnemu, „milovať človeka kvôli Bohu - to bol doteraz najvznešenejší a najvzdialenejší pocit, ktorý sa medzi ľuďmi dosiahol“. (Hrušovský, 1967, str. 381; cit. podľa Nietzscheho, *Mimo dobra a zla*) Táto láska sa však definuje ako čistá, nesebecká a bez postranných úmyslov. Nietzsche tak chce poukázať na fakt, že človek sa pôsobením určitého náboženstva zaraďuje do ľudského spoločenstva. Definícia, ktorú Nietzsche použil by sa dala považovať za poetickú, no v jeho prípade nejde len o božiu lásku či o lásku k blížnemu. Jeho hlavným cieľom je zdefinovať vzťah človeka, ktorý má každý jednotlivec v sebe zakomponovaný. Tento vzťah môžeme nazvať aj ako svet významov a jedným z výtvorov tohto sveta je aj Boh a náboženstvo. Inak povedané, človek si postupom času vykonštruoval predstavu Boha a náboženstva, ktoré prinášajú určité pravidlá a tieto pravidlá pomáhajú človeku

prežívať v spoločenstve ľudí. Touto myšlienkou sa približuje k Marxovi, ktorý chápe náboženstvo ako sebarealizáciu človeka, ktorý doposiaľ nenašiel seba samého - človek si vytvára náboženstvo.

Druhým bodom je politická funkcia - v tomto bode sa Nietzsche venuje vládnutiu, ovládaniu a oddeleniu riadiacej moci od výkonnej. Náboženstvá sa väčšinou zameriavali na určitú etnickú skupinu, v súčasnej dobe sa nie len kresťanstvo, ale aj iné náboženstvá približujú k čím ďalej tým väčšej univerzálnosti. Jedno z najvýraznejších prepojení náboženstva s politickou mocou je v prípade kresťanstva. Kresťanstvo bolo, na svojom počiatku, náboženstvom pre všetky, aj najnižšie, vrstvy, pre chorých, trpiacich, nešťastných a práve týchto ľudí kresťanstvo pozdvihuje.

Zdraví, šťastní a tí, ktorí netrpia sú považovaní za zlo. Vznikla tak predstava, že Boh miluje trpiacich a trestá tých, čo neokúsili biedu a utrpenie. No pokiaľ sú takíto ľudia (tí čo netrpia) dostatočne inteligentní, vedia využiť náboženstvo ako prostriedok na získanie ešte väčšej moci, ako majú. Náboženstvo „je putom, ktoré viaže navzájom vládcu a poddaného, prezrádza a sprostredkuje vládcovi svedomie poddaného“ (Hrušovský, 1967, str. 381; cit. podľa Nietzscheho, Mimo dobra a zla) a dopomáha tak k jednoduchšej manipulácii s nižšími vrstvami obyvateľstva. Inak povedané, s menej vzdelanými jedincami. Náboženstvo sa teda dá použiť ako prostriedok na zabezpečenie pokoja a moci.

Tretí bod, ktorý Nietzsche predstavil je spojený s druhým. Legitimizácia moci je pre správny chod spoločnosti veľmi potrebná. V treťom bode sa Nietzsche venuje legitimizácii moci panovníka, vládcu alebo celkovo vládnucej vrstvy - v tomto prípade môžeme hovoriť o legitimizácii moci cirkvi. Ako už bolo naznačené v druhom bode, náboženstvo spája vládcu s jeho poddaným a je zároveň aj prostriedkom k ešte väčšej moci. Náboženstvo sa tak stáva prostriedkom na zabezpečenie poriadku v spoločnosti, čo uviedol aj na historickom príklade: „brahmani: pomocou náboženskej organizácie si udelili moc vymenúvať národu kráľov, zatiaľ čo sami sa držali a cítili bokom“. (Hrušovský, 1967, str. 381; cit. podľa Nietzscheho, Mimo dobra a zla) Na základe tohto príkladu sa dostal k bodu, keď funkciu legitimizácie moci panovníka zdefinoval, z pohľadu náboženstva, ako návod

na získanie moci, „príprava na budúce vládnutie a rozkazovanie aj časti ovládaných, totiž tým pomaly nastupujúcim silnejším triedam a stavom“. (Hrušovský, 1967, str. 381; cit. podľa Nietzscheho, Mimo dobra a zla) Okrem toho, že sa náboženstvo stáva zdrojom moci pre silných, určité odnože náboženstva, ako sú „asketizmus⁷ a puritanizmus⁸“, sa menia na prostriedky výchovy nových generácií. Podľa Nietzscheho ide o „nepostrádateľné prostriedky výchovy a zušľachtovania, ak sa nejaká rasa chce vymaniť zo svojho pôvodu a stať sa z lúzy pánom“. (Hrušovský, 1967, str. 381; cit. podľa Nietzscheho, Mimo dobra a zla)

Štvrtým bodom je legitimizácia z opačnej strany a to zo strany ľudu. Taktiež sa jedná o politický bod. Okrem toho, že panovník potrebuje legitimizovať svoju moc, je potrebné, aby aj ľud považoval jeho vládu za legitímnu. V tomto bode sa Nietzsche venuje vplyvu náboženstva a náboženského života na život obyčajných ľudí. Náboženstvo je definované pomocou trpiacim ľuďom a „dovoľuje im zniesť pohľad na seba samých“. (Hrušovský, 1967, str. 381; cit. podľa Nietzscheho, Mimo dobra a zla) Inak povedané, ľud bude považovať panovníkovu moc za legitímnu pokiaľ bude na nich pôsobiť náboženstvo, ktoré v nich vyvoláva pocit útechy - využiť vlastné utrpenie a dospieť tak posvätnému koncu - onen svetu.

Piatym bodom je zušľachtovanie ľudu - náboženstvo je považované za prostriedok útechy pre ľudí, pre trpiacich. V tomto bode Nietzsche považuje za jeden z cieľov náboženstva zmierenie sa so svetom, vlastným osudom a utrpením. Náboženstvo je pre ľudí ako pomoc proti útrapám života. Poskytuje úľavu a „uspokojenie s vlastnou situáciou a povahou, mnohonásobný mier srdca, zušľachtenie poslušnosti, šťastie a súcitiť s podobnými ľuďmi“. (Hrušovský, 1967, str. 381; cit. podľa Nietzscheho, Mimo dobra a zla) Náboženstvo sa snaží ľudí naučiť, že aj napriek tomu, že v súčasnom živote trpíme, tak sa môžeme neskôr „pomocou zbožnosti zaradiť do zdanlivo

⁷ Askéza - odvodené z gréckeho slova *askéo*, čo v preklade znamená *vykonávať, cvičiť* - „božný spôsob života spojený s odriekaním, väčšinou za pomoci náboženského učenia k telesnému a duševnému sebaovládaniu, sebaoprekonávaniu“ (Salajka, 2000, str. 15)

⁸ odvodené z gréckeho slova *púrus*, čo v preklade znamená *čistý, neznesvätený* - puritanizmus sa po prvýkrát objavil v Anglicku, považuje sa za „odpor v anglickej cirkvi v 16. storočí voči zostatkom katolicizmu, sprevádzaný príklonom k najradikálnejšiemu kalvinizmu“ (Salajka, 2000, str. 15)

vyššieho poriadku vecí a aby sme sa tak uspokojili so skutočným poriadkom, v ktorom žijeme dosť tvrdo“. (Hrušovský, 1967, str. 381; cit. podľa Nietzscheho, *Mimo dobra a zla*) Náboženstvo sa teda pokúša o výchovu, Nietzsche však tvrdí, že takáto výchova by mala byť v rukách filozofov, lebo práve tí vedia, ako manipulovať s takýmito chýlostivými témami.

Nietzsche vo svojom diele *Mimo dobra a zla* predstavil komplexný model funkcií, na základe ktorých vznikajú náboženstvá. Podľa Nietzscheho názoru, každé jedno náboženstvo plní ciele, ktoré on sám definoval, no nie tak, ako by malo. Náboženstvo podľa jeho názoru deformuje komplexný model cieľov, ktorých by sa malo držať a práve na základe týchto piatich bodov sa má odvíjať Nietzscheho kritika kresťanstva. Zaujímavosťou je však fakt, že napriek tomu, že vytvoril takýto komplexný model náboženstva, ktorého by sa malo pridržovať aj kresťanstvo, jeho kritika kresťanstva však nevyužíva všetky body, ktoré vytvoril. Kresťanstvo považuje za deformovanú formu náboženstva - nepovažuje ho za dobré náboženstvo.

Kapitola 2 : Friedrich Nietzsche

Friedrich Nietzsche sa narodil v roku 1844⁹ v Nemecku a umrel na sklonku storočia v roku 1900. Nietzsche sa zaraďuje medzi najznámejších nemeckých, ale aj svetových filozofov a klasických filológov vtedajšieho Nemecka. Ako filozof je presvedčený, že západná civilizácia je pod vplyvom kresťanského nihilizmu a považuje sa za filozofa, ktorý prispel k rozvoju európskeho myslenia: „Svojim charakterovým spôsobom prispel k európskemu mysleniu tým, že rozpoznal a čelil dôsledkom radikálnej zmeny v západnom chápaní a prístupu k ‘pravde’“. (Hollingdale, 1998, str. 9)

Je autorom mnohých filozofických diel, medzi najvýznamnejšie patria *Also sprach Zarathustra* (1885), *Jenseits von Gut und Böse* (1886), *Zur Genealogie der Moral* (1887), *Gotzen Dämmerung* (1888), *Der Antichrist* (1888), *Nietzsche contra Wagner* (1888), pokus o vlastnú biografiu *Ecce Homo - Wie man wird, was man ist* (1888)¹⁰. Dlhú dobu sa za jeho hlavné dielo považovalo *Wille zur Macht*¹¹. V súčasnosti sa vie, že ide o kompilát, ktorý zostavila jeho sestra. Ako sám povedal o svojej práci: „patrí len veľmi málo vyvoleným“, (Nietzsche, 1995, str. 13) dalo by sa teda povedať, že jeho diela sa ľahko čítajú ale ťažko chápu - zrozumiteľnosť jeho práce je najproblematickejšia práve v posledných rokoch filozofovania, keď nehľadá na protiargumenty a jeho kritika je nanajvýš jednostranná.

Mnoho z jeho diel sa dotýkalo náboženskej tematiky. Okrem definovania funkcií náboženstva v diele *Mimo dobra a zla* sa môžeme stretnúť aj s kritikou kresťanstva v diele *Antikrist*. Jeho záľuba v náboženskej tematike by sa dala pripísať rodinnému zázemiu, keďže vyrastal ako dieťa evanjelického farára Carla Ludwiga Nietzscheho. Veľký vplyv otca je očividný aj na základe Nietzscheho slov, ktoré zaznamenal v

⁹ Narodil sa 15. novembra, v rovnaký deň ako kráľ Friedrich Wilhelm IV., ktorého mal jeho otec vo veľkej úcte, práve preto dostal aj meno Friedrich Wilhelm Nietzsche (Nietzsche, 2004, str. 14). Zaujímavosťou je nie len spoločný dátum narodenia, ale aj prepuknutie duševnej choroby, ktorá sa prejavila aj u Nietzscheho otca.

¹⁰ *Zrodenie tragédie z ducha hudby, Tak vrazil Zarathustra, Mimo dobra a zla, Genealógia morálky, Súmrak modiel, Antikrist, Nietzsche contra Wagner*, pokus o vlastnú biografiu známú ako *Ecce Homo*

¹¹ *Vôľa k moci*

diele *Ecce Homo*: „Považujem za veľké privilegium, že som mal takého otca: zdá sa mi dokonca, že sa tým vysvetlia všetky výsady, ktoré som mal v živote“. (Nietzsche, 2004a, str. 14) Carl Ludwig Nietzsche umrel v roku 1849, keď mal jeho syn len 5 rokov. Po smrti otca sa o deti¹² naďalej starala matka, postupom času jej vo výchove pomáhali aj Nietzscheho tety.

Silný vplyv na Nietzscheho duševný vývoj mal určite aj jeho vzťah s matkou a sestrou. V odpore k svojej matke a sestre zašiel až tak ďaleko, že zdôrazňuje svoj, vymyslený poľský, aristokratický pôvod a svoje príbuzné popisuje ako Nemky do morku kostí. (Nietzsche, 2004a, str. 23) Nietzscheho poľský pôvod (aj keď vymyslený) dospel až do takého štádia, že ho „samotní Poliaci nesprávne považovali za svojho krajana“. (Hollingdale, 1998, str. 26) Tento vymyslený pôvod by sa dal považovať za súčasť jeho kritiky Nemecka, nakoniec však „počas nacistickej éry vydal Max Oehler knihu, v ktorej sledoval pôvody dvoch stoviek Nietzscheho predkov a ukázal, že všetci boli Nemci“. (Hollingdale, 1998, str. 26)

Nietzsche sa ku svojej mame a sestre vyjadroval veľmi ostro: „Keď hľadám svoj najpresnejší opak, nezmerateľnú nízkosť inštinktov, vždy nájdem svoju matku a sestru, - veriť mi na nejaké príbuzenstvo s touto *canaille** (zberbou) by bolo rúhaním proti mojej božskej prirodzenosti. Spôsob, akým dosiaľ so mnou zaobchádzajú moja matka a moja sestra, vo mne budí nevysloviteľný odpor (...) nijaká sila sa neubrání tejto jedovatej hávedí“. (Nietzsche, 2004a, str. 20)

Po čase v opatere matky a tety sa jeho matka rozhodla zapísať svojho, vtedy 14 ročného syna, do prestížnej internátnej školy s veľmi prísnyimi pravidlami, kde strávil 6 rokov. (Hollingdale, 1998, str. 44) Ako 20 ročný začal študovať na univerzite, kde aj napriek očakávaniu matky neštudoval teológiu¹³, ale filozofiu a filológiu. (Hollingdale, 1998, str. 59-60) O jedinečnosti Friedricha Nietzscheho a jeho intelektuálnych kvalít je dôkazom aj skutočnosť, že doktorát získal aj bez vykonania záverečnej skúšky. (Filozofický slovník, 2002, str. 289) Napriek skutočnosti, že získal

¹² 5 ročný Friedricha a 3 ročná Elisabeth

¹³ jeho matka bola silne nábožensky založená, jej otec aj manžel boli kňazi a tak očakávala, že aj jej syn bude kňazom (Hollingdale, 1998, str. 44)

titul bez ukončenia záverečnej skúšky, stal sa profesorom klasickej filológie v Bazileji.

Nietzsche je známy ako autor filozofického konceptu „vôľa k moci“, ktorá by mala byť všeobecne uznávaná ako princíp bytia, existencie každého jedinca. Pri tvorbe tejto koncepcie bol čiastočne ovplyvnený nemeckým filozofom Arthurom Schopenhauerom a nemeckým skladateľom Richardom Wagnerom.

V mnohých jeho dielach sa môžeme stretnúť s pojmom slobodnej vôle. Na začiatku diela *Antikrist* sa môžeme stretnúť s Nietzscheho kritikou človeka a definovaním základných inštinktov ľudských bytostí, ktoré sú spojené s prežitím. Podľa Nietzscheho je slobodná vôľa jedným zo základných inštinktov človeka. (Nietzsche, 1995, str. 21) V koncepte slobodnej vôle sa opäť odráža od Arthura Schopenhauera, ktorý sa tejto téme venoval. (Filozofický slovník, 2002, str. 289)

Postupom času si však začal uvedomovať, že sa musí oslobodiť spod vplyvu Arthura Schopenhauera a Richarda Wagnera, a nájsť vlastný spôsob filozofovania. Postupne sa v jeho filozofických dielach začína stupňovať sarkazmus. V neskorších dielach, ako je napríklad *Antikrist*, dokonca napáda a uráža koncepcie iných filozofov, dokonca celé národy.

Významným obdobím v živote Friedricha Nietzscheho bolo zhoršenie jeho mentálneho zdravia. Nietzsche už od detstva trpel niekoľkými zdravotnými problémami, čo ešte prispelo k zlému zdravotnému stavu v dospelosti. Nakoniec bol nútený opustiť univerzitu, na ktorej pracoval. (Hollingdale, 1998, str. 61) Z tohto obdobia vzišli takmer všetky jeho najznámejšie spisy, v ktorých sa vyjadruje aj na adresu vtedajších filozofov a snaží sa vyvracať ich názory. Toto obdobie by sa dalo nazvať aj obdobím prehodnocovania filozofických názorov a hodnôt. (Hollingdale, 1998, str. 62) Najvýraznejšiu zmenu názorov zaznamenal v otázke kresťanstva - „Boh je mŕtvy“. (Nietzsche, 1995, str. 9)

Od tejto chvíle sa jeho filozofia zameriava na vznik a zánik - kresťanstvo, podľa Nietzscheho, vzniklo z nenávisti a nepochopenia Kristovho učenia, prežívalo vďaka

neprávom získanej moci a tak musí zaniknúť. Dalo by sa teda povedať, že ku kritike náboženstva, hlavne kresťanstva, prichádza postupne, no „niektoré špecifické luteránske pocity u neho pretrvávajú až do konca“. (Hollingdale, 1998, str. 44) Ďalším príkladom k jeho koncepcii vzniku a zániku je aj samotný človek: „Človek je niečo, čo musí byť prekonané, aby mohol prísť nadčlovek!“. (Nietzsche, 1995, str. 9) V tomto období sa Nietzsche zameriava len na tvrdenia, ktoré podporujú jeho názory. Dalo by sa povedať, že sa očividne vyhýba názorom, ktoré mu protirečia - nastáva obdobie „filozofovania kladivom“.

Na sklonku života sa presťahoval do Turína, kde sa jeho „filozofovanie kladivom“ ešte zintenzívnilo. Počas tohto obdobia u neho prepukla mentálna choroba naplno. Uvádza sa, že mal problémy zrozumiteľne a súvisle komunikovať. Veľké problémy mal aj v písaní, jeho texty boli takmer nečitateľné. Začiatkom roku 1889 sa úplne zrútil a bol prevezený do sanatória, odkiaľ ho odvieďla matka. „Z tohto kolapsu sa už nezotavil a už nič nenapísal“. (Hollingdale, 1998, str. 62) Po čase sa o neho opäť začala starať aj sestra. V roku 1897 mu umrela matka a tak sa o neho starala už len mladšia sestra Elisabeth. Počas obdobia medzi jeho posledným duševným zrútením a smrťou sa jeho diela začali predávať, a stal sa tak jedným z najznámejších a najčítanejších nemeckých filozofov, o tom však už nevedel, keďže prestával chápať realitu. (Hollingdale, 1998, str. 62)

Napriek pocitom, ktoré pociťoval Nietzsche k svojej sestre, bola to nakoniec ona, ktorá sa o neho na sklonku života starala. Posledných pár rokov pred smrťou už nebol schopný vnímať okolie a tak bol odkázaný úplne na sestru. Umrel vo Weimare dňa 25. augusta 1900 v nedožitých 56 rokoch.

Po Nietzscheho smrti sa jeho sestra rozhodla vydávať diela z jeho pozostalosti podľa jej vlastného uváženia a tak bolo dlhú dobu sporné, ktoré časti jeho diel sú pôvodné, a ktoré sú pozmenené. Ako dedička a správkyňa majetku už počas jeho života vyberala úryvky z jeho diel, menila ich a vkladala do úplne iných súvislostí. Po Nietzscheho smrti vydala túto svoju kompiláciu pod názvom *Vôľa k moci*. V súčasnosti sa za najlepšie kritické vydanie považuje dielo dvoch Talianov Mazzina Montinariho a Giorgia Colliho.

Vrcholom bolo, keď takto upravené diela začali považovať za nacistické, čím prispeli k zviditeľneniu jeho sestry Elisabeth Förster-Nietzsche, ktorá sa stala významnou osobnosťou Tretej ríše.

Kapitola 3 : Kritika kresťanstva

Friedrich Nietzsche sa považuje za jedného z popredných nemeckých mysliteľov 19. storočia. Ako som už spomenula v predchádzajúcej, druhej, kapitole o jeho živote, Nietzscheho filozofovanie sa dá rozdeliť do dvoch období. Prvé obdobie je špecifické detailnosťou jeho zamerania. V tomto období sa Nietzsche venoval témam, ktoré si určil dopodrobna. V druhom období, známom ako „filozofovanie kladivom“ už túto precíznosť nevidíme a ukážkou tohto obdobia je aj dielo *Antikrist*.

Nietzscheho kritika z diela *Antikrist* by sa dala rozdeliť do niekoľkých častí. Základom sa však stal človek a jeho degradácia pod vplyvom kresťanského náboženstva. Hneď na začiatku jeho diela sme mohli vidieť, aký je Nietzscheho názor na človeka. Dalo by sa povedať, že Nietzsche vytvoril svoj vlastný koncept človeka. Už na začiatku diela *Antikrist* môžeme vidieť, že Nietzsche komentuje len negatívny vplyv náboženstva, hlavne kresťanstva, nie len pre spoločnosť, ale aj pre každého jednotlivca.

V diele *Mimo dobra a zla*, ktoré je spracované v podkapitole prvej kapitoly sme sa zoznámili s funkciami náboženstva. Dielo *Antikrist* by malo dokázať, že všetky funkcie náboženstva, ktoré Nietzsche vo svojom prvom období filozofovania vytvoril, sú zdeformované a podľa týchto funkcií bude postupovať aj jeho kritika. Zaujímavosťou však ostáva fakt, že v kritike kresťanstva sa Nietzsche nezameral na úplne všetky funkcie, dokonca jednu pridal - degradácia človeka.

Najvýraznejšou Nietzscheho myšlienkou v koncepcii kritiky kresťanstva je resentment. Nietzsche považuje kresťanstvo za náboženstvo resentimentu - bezmocnej nenávisti a odporu voči skutočnosti. Nemôžeme však tvrdiť, že jeho pohľad je úplne pesimistický. Nietzsche aj napriek „filozofovaniu kladivom“ a snahe rozbiť celú štruktúru súčasnej cirkvi, presne vymedzuje hranice toho, čo považuje za správne a čo je naopak hodné jeho kritiky. Dalo by sa povedať, že aj napriek vytesneniu pozitívnych prínosov kresťanstva a nanajvýš jednostrannej kritiky sa Nietzschemu podrobne podarilo vymedziť hranice svojej kritiky - budeme teda

rozlišovať medzi prvotným učením Ježiša Krista a „cirkevnom učením“, ktoré vzniklo po Kristovej smrti.

Keďže Nietzsche striktne určil zámer svojej kritiky, je potrebné pochopiť aj vplyv a život ústredných postáv týchto dvoch rozdielnych učení. Prvým učením, podľa Nietzscheho tým správnym, je Kristovo učenie. Podľa Nietzscheho však ide prevažne o názornú ukážku toho, ako by mal človek cnostne žiť. Druhým učením, podľa Nietzscheho tým nesprávnym, je „cirkevné učenie“. Toto učenie je podľa Nietzscheho spojené s veľkým nepochopením Kristovej snahy o prežitie cnostného života a nevzpieranie sa moci - štátnej moci, zákonom. „Cirkevné učenie“, ktoré bolo šírené apoštolmi je teda spojené s hľadaním vinníka, ktorý je zodpovedný za Kristovu smrť, toto učenie je spojené s nenávisťou.

3.1 Nietzscheho koncept človeka

Nietzsche sa zameril na analýzu človeka hneď na začiatku svojho diela - podrobne rozpracúva koncepciu človeka, ktorá je potom základom jeho kritiky. Kritizuje nie len samotné kresťanstvo, ale hlavne ľudí, ktorí ho praktizujú, poprípade približujú toto učenie ostatným - kňazom. Práve kňazom venuje Nietzsche vo svojom diele špeciálnu pozornosť, keďže práve ich považuje za dôvod, prečo sa kresťanstvo dostalo do všetkých sfér nie len spoločnosti, ale aj ľudského života.

Vo vytváraní konceptu človeka postupuje Nietzsche prísne naturalisticky. Svoje názory a tvrdenia o človeku zakladá na poznatkoch, ktoré prinášajú prírodné vedy, predovšetkým fyziológia. Paradoxne sa vo svojom diele odvoláva na René Descarta a jeho ideu oddelenia človeka od zvierat'a.

Človek je po antropologickej stránke zvierat'om, ktoré samo seba určuje. Kresťanstvo je ľudským výtvorom a má za úlohu určovať pravidlá pre človeka, vytvára systém, aby tak pomohlo človeku prežiť v spoločenstve s ostatnými ľudskými bytosťami. Nietzsche však tvrdí, že kresťanstvo človeka oslabuje, škodí mu ako zmyslovej bytosti. Keďže človek dopustil, aby kresťanstvo vzniklo a následne sa rozmohlo, aj

napriek tomu, že potláčalo základnú ľudskú prirodzenosť, Nietzsche dospel k záveru, že človek je tak isto ako kresťanstvo hodný jeho kritiky. Človek je podľa Nietzscheho to najnepodarenejšie stvorenie.

Na adresu človeka sa Nietzsche vo svojom diele *Antikrist* vyjadril nasledovne: „Už neodvodzujeme človeka od ‘ducha’, od ‘božstva’, postavili sme ho späť medzi zvieratá. Je pre nás najprefíkanejším zvierat’om, lebo je najprefíkanejší, jedným z dôsledkov toho je jeho intelektuálnosť“. (Nietzsche, 2003, str. 21) Na jednej strane by sa dalo povedať, že človeka považuje za najdokonalejšie stvorenie. V tejto teórii sa nachádzajú aj spojitosti s Descartom, ktorý taktiež videl veľkú výhodu človeka práve v jeho rozume, intelektuálnosti. Na druhej strane sa však dostávame do bodu, keď Nietzsche tvrdí: „Nijako nie je korunou stvorenia: popri ňom je každá bytosť svojím spôsobom rovnako dokonalá (...) človek je, pomerne, najnepodarenejšie zviera, najchorľavejšie zviera, najnebezpečnejšie sa vzdialil od svojich inštinktov“. (Nietzsche, 2003, str. 21)

3.2 Kritika antropologickej funkcie

Vytvorením celkového konceptu človeka sa dostávame aj k časti, kde kritizuje vplyv kresťanstva na život v spoločnosti. Na začiatku diela *Antikrist* sa stretávame z definovaním toho, čo je pre človeka dobré a čo zlé, správne a nesprávne. Podľa Nietzscheho tvrdení je dobré len to, čo pomáha človeku rásť a silnieť, Nietzsche toto dobro nazval aj moc. Moc je potrebná pre rozvoj človeka, ale aj spoločnosti. Čím je človek, spoločenstvo, celý národ, silnejší, tým má väčšiu šancu prežiť a zabezpečiť si nie len postavenie, ale hlavne prostriedky na lepšiu prosperitu, na rozvoj. Na druhej strane však existuje to, čo je pre človeka zlé a práve toto zlé vychádza z opaku moci, čiže zo slabosti. Základom, ba dokonca prvopočiatkom, slabosti je podľa Nietzscheho kresťanstvo.

Z toho vyplýva, že človek by mal túžiť po vlastnom rozvoji, po moci, aby bol naplnený a tým pádom šťastný. V protiklade k tomuto tvrdeniu však prichádza

kresťanstvo, ktoré Nietzsche definoval ako „aktívny súcit so všetkými nepodarenými a slabými“. (Nietzsche, 2003, str. 14)

Keď sa teda zameriame na to, čo je podľa Nietzscheho pre rozvoj človeka najlepšie, tak si uvedomíme, že najpotrebnejšie je nadobúdanie nových poznatkov, získavanie a udržiavanie moci a ich postupné rozširovanie, čím sa zaistí prosperita pre človeka, ale aj pre spoločnosť. Nietzsche sa preto zaoberá aj tým, aký typ človeka je potrebné zabezpečiť v spoločnosti, aby správne prosperovala. Nietzscheho stanovisko voči ľudstvu nie je veľmi pozitívne, práve naopak, je nanajvýš skeptické „ľudstvo vôbec nepredstavuje vývoj smerom k lepšiemu či silnejšiemu“. (Nietzsche, 2003, str. 15) Pokrok v rozvoji človeka považuje za niečo nereálne. No na druhej strane nespochybňuje prítomnosť jedincov, ktorí predstavujú tzv. vyšší typ a tešia sa úspechom na individuálnej úrovni.

Akú má však rolu v úlohe vyššieho typu človeka, nadčloveka, Nietzscheho kritika? Práve proti takémuto človeku vedie kresťanstvo vojnu, snaží sa ho potlačiť a preto zavrhuje jeho samotnú existenciu a pomenúva ho 'koncentrátom zla' či 'skazeným človekom'. Kresťanstvo tak už od svojho počiatku aktívne bránilo slabosť na úkor pokroku a moci. Kresťanstvo bojuje proti základným ľudským inštinktom a to zachovaniu moci a sily. Pod vplyvom kresťanstva sa tak ľudstvo priklonilo k hodnotám, ktoré nás vedú k dekadencii.

Ako Nietzsche vo svojej kritike podotkol, kresťanstvo je náboženstvom pre chorých, slabých a menej šťastných - nešťastných, ktorí nemajú možnosť, dokonca ani predpoklady získať, udržať či rozširovať svoju moc a vedomosti. Kresťanstvo sľubovalo Božie kráľovstvo „kde sa podľa Ježišových prorociev konečne dostane rada aj na chorých, hladujúcich, plačúcich, ponížených: kde bude koniec bolesti, utrpeniu a smrti. (...) Teda kráľovstvo - úplne podľa sľubov prorokov - dokonalej spravodlivosti, neprekonateľnej slobody, nezlomnej lásky, univerzálneho zmierenia a večného mieru“. (Küng, 2013, str. 82) Tým pádom, keďže sa kresťanstvo rozširovalo, úpadok spoločnosti bol stále viditeľnejší a silnejší.

„Kresťanstvo sa nazýva náboženstvom súcitu“. (Nietzsche, 2003, str. 16) Súcit nás však oslabuje, čím viac s ľuďmi súcítíme, tým väčšmi strácame silu potrebnú na náš individuálny rozvoj, na naše vlastné rozširovanie moci. Na základe kresťanskej morálky sa súcit považuje za jednu z najvyšších cností, no v spoločnosti, ktorá má za cieľ napredovať, by mal byť súcit považovaný za zlo - čím viac súcítíme, tým viac zabúdame na náš osobný rozvoj. Ako povedal aj Schopenhauer „súcit je prax nihilizmu“. (Nietzsche, 2003, str. 16)

Súcit je chápaný ako základ morálky, je založený na predstave, že aj nám sa môže stať niečo zlé a preto súcítíme s tými, ktorí trpia. Podľa Nietzscheho, súcit núti spoločnosť stagnovať a odvolávať sa na kresťanské teórie o onom svet, v ktorom budeme vykúpení. Nietzsche celú túto myšlienku zhrnul v jednej vete „nič nie je nezdravšie ako kresťanský súcit“. (Nietzsche, 2003, str. 17)

Na začiatku svojej práce sa Nietzsche dostáva k pojmu cnosť. S pojmom cnosti sa zaoberal aj Kant, ktorého teóriu považoval Nietzsche za škodlivú. Podľa Nietzscheho by mala cnosť podmieňovať náš život, mala by byť našou osobnou súčasťou, pokiaľ sa cnosť vyvinie len z úcty k tomuto pojmu, či povinnosti, tak nám to, čo bolo našou súčasťou, škodí a vedie k úpadku.

Kresťanstvo však, podľa Nietzscheho, považuje cnosť za povinnosť, považuje ju za správnu a preto ju ochraňuje. Podľa Nietzscheho by mala cnosť spôsobovať radosť a nemala by byť len výsledkom povinnosti. Práve preto aj túto myšlienku zhrnul v téze „pracovať, myslieť alebo cítiť bez vnútornej potreby, bez vlastného rozhodnutia, bez radosti (...) veď to je priam recept na dekadenciu, dokonca na osprostenie“. (Nietzsche, 2003, str. 19-20) Cnosť by mala teda vychádzať priamo z nás a neodvíjať sa len na základe povinností, môže nám však robiť radosť.

„Usilujú sa zachovať a udržať pri živote všetko, čo sa len trochu dá, ba zásadne im nadŕžajú ako náboženstvá pre trpiacich, dajú za pravdu všetkým, ktorí trpia životom ako nejakou chorobou, a rady by dokázali, že každý iný pocit je falošný a nemožný“. (Nietzsche - Antológia z diel filozofov, 1967, str. 382) Náboženstvá ako je kresťanstvo sa teda snažia udržať človeka na istom stupni vývoja, presnejšie na

nižšom stupni, aby tak eliminovali možnosť vzbury proti cirkevnej moci, proti samotnej ústrednej myšlienke kresťanstva. Čo je na tom, podľa Nietzscheho, to najhoršie? Európa je týmto kresťanským fenoménom ovplyvňovaná už tak dlho, že kresťanské predstavy integrovala do seba a preto je ťažké prijať nový, iný, správny, spôsob myslenia.

Ďalšou kritikou a dokonca jednou z najostrejších kritik z diela *Antikrist* prešli kňazi, ktorí majú v rukách ohromnú moc nad zmýšľaním veriacich. Kňazi nabádajú ľudí k cnostného životu, no podľa Nietzscheho sú kresťanské cnosti v protiklade k zdravému rozumu, ktorý nás vedie k zachovaniu intelektuálneho pokroku. Kresťanstvo je preto spojené s úpadkom a klamstvom¹⁴. Na základe tohto názoru dospel Nietzsche k jednoznačnému záveru, pokiaľ sa budú kňazi považovať za ľudí, ktorí prinášajú pravdu a poznanie, tak dovedy bude svet upadať a pravdivosť odpovedí na rôzne dôležité životné otázky bude veľmi otázna. Teológovia a kňazi sa držia len jednej, kresťanskej pravdy a preto Nietzsche dospel k presvedčeniu, že treba byť voči ich tvrdeniam a pravdám nanajvýš skeptický a nepovažovať ich za jednoznačné pravdy.

Intelektuálna spoločnosť je pre Nietzscheho podstatnou časťou spoločnosti, ktorá zabezpečuje jej pokrok. Podľa jeho kritiky sa práve náboženstvo snaží potlačiť intelektuálne bádanie a svoje pocity a presvedčenia považujú za správne argumenty a kritéria pravdy. (Nietzsche, 2003, str. 20) Týmto spôsobom je podľa neho klamaná celá spoločnosť, považuje ju za kňazské dedičstvo. „On (kňaz) určoval pojmy, čo je ‘pravda’ a čo je ‘nepravda’“. (Nietzsche, 2003, str. 20)

Klamanie by sa v tomto zmysle dalo považovať za prehnané tvrdenie a to hlavne z dôvodu, že kňazi a teológovia týmto kresťanským pravdám veria, klamanie je však definované ako vedomé tvrdenie nepravdy. Na základe tvrdenia, že kňazi nám klamú, nechal vzniknúť nové spoločenstvo, ktoré má bojovať proti starým zásadám určovania pravdy a nepravdy. Toto spoločenstvo má svoje tvrdenia zakladať na

¹⁴ Nietzsche tvrdí, že kňazi a kresťanské pravdy sú klamstvá, ktoré sú podávané ľuďom vedome. V prípade kresťanstva sa však nedá hovoriť o klamstvách, keďže predstavitelia tohto náboženstva veria v ich pravdivosť.

dopredu určených metódach. Kresťanstvo však tento intelektuálny kult označilo za 'nepriateľov Boha' či 'hanobiteľov pravdy', práve kvôli túžbe po poznání boli títo intelektuáli považovaných za nepriateľov viery.

Podľa Nietzscheho, pokiaľ sa na svete objaví dokonalý človek, tak sa na ňom podpíšu ničivé účinky náboženstva, ktoré sa snaží udržať spoločnosť v utrpení a chorobnosti, a ľudia sa aj napriek tomu snažia udržať toto náboženstvo nažive.

3.3 Kresťanstvo ako náboženstvo resentimentu

Náboženstvo sa podľa Nietzscheho stalo komplexom imaginárností - svet sa stal čírou fikciou. Postupne boli odsúdené všetky koncepcie, ktoré boli v rozpore z predstavou Boha, medzi ne patrila aj samotná príroda. Ako povedal Nietzsche „onen svet čírej fikcie má svoje korene v nenávisti voči všetkému prirodzenému, je prejavom hlbokkej nevôle voči skutočnosti“. (Nietzsche, 2003, str. 22) Inak povedané, v resentimente - v bezmocnej nenávisti voči realite. Rovnaký záver aplikoval aj na kritiku samotného kresťanského pojmu Boha. Človek si teda vytvára Boha len preto, že potrebuje odôvodniť vďaku, ktorú pociťuje voči vlastnému ja.

Problém nastal až vtedy, keď človek zbavil Boha zla. Boh musí byť aj dobrý aj zlý. Odstránením zla z koncepcie Boha viedlo k úpadku túžby po moci a to viedlo k dekadencii. Človek premenil Boha na 'stelesnené dobro', ktoré sa presunulo za hranice svojho pôsobiska a začalo sa rozmáhať až kým nepohltí polku sveta. Postupom času sa však premenil na ideál, na 'vec ako takú' = smrť Boha - úpadok jedného Boha. (Nietzsche, 2003, str. 24)

Podľa Nietzscheho sa postupne začal vytláčať koncept prirodzenosti nie len z Boha, ale aj samotného kresťanstva. Dalo by sa tiež povedať, že každé náboženstvo, v ktorom bola zdeformovaná prvotná predstava Boha, bolo pre Nietzscheho len súhrnom fikcií, ktoré boli vytvorené a pretvárané ľuďmi. Kresťanstvo však podľa Nietzscheho došlo až do takého stavu, že začalo považovať realitu a všetko človeku prirodzené za zlo, a tak svoje základy položilo na nenávisti voči samotnej realite.

Nietzsche považuje za súčasť resentimentu nie len odmietanie prirodzenosti, ale hlavne vytvorenie súboru pravidiel, ktoré obmedzujú naberanie nových vedomostí. „Také náboženstvo ako kresťanstvo, ktoré sa ani v jednom bode nedotýka skutočnosti“. (Nietzsche, 2003, str. 52) Kresťanstvo sa podľa Nietzscheho stalo súborom klamstiev, ktoré vedú k ešte silnejšiemu resentimentu.

Kresťanský resentiment však rozlišuje. Pre Nietzscheho existujú dve kresťanské učenia. Prvým je učenie Ježiša Krista spojené s praxou ako žiť. Druhé učenie je spojené s nepochopením prvotnej myšlienky Ježiša Krista, „cirkevné učenie“ a práve toto učenie je spojené s resentimentom.

3.3.1 Kristus a cirkev

„Hovorím všetkým hinduistom, že ich život bude nenaplnený, keď nebudú s hlbokou úctou študovať aj Ježišove učenie“¹⁵. (Gándhí)

Ježiš Kristus je ústrednou osobnosťou a oficiálne považovaným zakladateľom kresťanstva. O jeho živote a smrti pojednáva mnoho kníh, evanjelií či listov apoštolov. Ježiš z Nazaretu sa narodil na prelome letopočtu v Betleheme ako žid. (Rabner & Vorgrimler, 2009, str. 149) Ako však bolo povedané v knihe Hansa Künga, život Ježiša Krista je možné lokalizovať a datovať, no presná kniha o jeho živote - biografía - sa nedá napísať: „chýbajú k tomu predpoklady“. (Küng, 2013, str 26)

Počas jeho života bol národ nábožensky rozdelený a tak začína, približne vo veku 30 rokov, verejne vystupovať ako náboženský učiteľ, ktorý zvestuje Božie kráľovstvo. (Rabner & Vorgrimler, 2009, str. 149) „Blíži sa Božie kráľovstvo! Hovorí o Božom kráľovstve, nehovorí o cirkvi. (...) Týmto „kráľovstvom“ sa nemyslí nijaké teritórium, oblasť vlády, ale Božia vláda, vládnutie, ktorého sa Boh chopí.“ (Küng, 2013, str. 82)

¹⁵ Küng, H. (2013). Ježiš. Brno: Barrister & Principal. str. 20

Božie kráľovstvo a láska k Bohu sa tak stali základom učenia Ježiša Krista, o čom svädčia aj evanjeliá podľa Matúša. (Küng, 2013, str. 82) Podľa jeho slov prinesie vykúpenie pre všetkých hriešnikov, ktorí obrátia svoju vieru k milosrdnému Bohu. V hlásaní svojho učenia sa spočiatku obracia na Boží národ - Izrael. (Rabner & Vorgrimler, 2009, str. 149)

Ježiš Kristus hlása o láske k Bohu a od Boha pre všetkých, ktorí v neho budú veriť. Takáto láska sa podľa neho nehľadí na postavenie človeka v spoločnosti, je nehynúca. Táto láska k Bohu je spojená s mravnosťou a ak má človek dosiahnuť dokonale mravné správanie, musí sa plne odovzdať láske k Bohu. (Rabner & Vorgrimler, 2009, str. 150) Ježiš Kristus približuje svoje učenie, ktoré vedie ľudí k mravnosti, aj najbiednejším vrstvám. Týmto spôsobom sa jeho učenie postupne dostáva a rozširuje v spoločnosti - je adresované úplne všetkým ľuďom. Ježiš Kristus sa stal „bratom ľudí a bol im vo všetkom, okrem hriechu, rovný“. (Rabner & Vorgrimler, 2009, str. 150) Podľa Ježišovho učenia sú všetci ľudia pred Bohom rovní a práve preto je jeho učenie pre všetkých.

Svoje učenie sa snaží ľuďom priblížiť nie len tým, že ho hlása, ale aj podľa neho žije. Nie len, že žije pokorne a mravne, svoju lásku preukazuje nie len Bohu, ale aj bližným - preukazuje lásku každému človeku, ktorého stretne. (Rabner & Vorgrimler, 2009, str. 150) Ježišove učenie sa však postupne začína stretávať s odporom oficiálnych predstaviteľov štátneho náboženstva - judaizmu. (Rabner & Vorgrimler, 2009, str. 150) Svoje učenie neopúšťa ani keď je vystavený násiliu a odsúdený k smrti na kríži. Rozsudok smrti prijíma pokojne, nevzpiera sa autoritám a tým dokazuje svoju oddanosť a silnú vieru v Boha, ktorý ho privíta na onom svete. Podľa Nietzscheho práve v okamihu Kristovej smrti končí aj celé jeho kresťanské učenie. Dalo by sa povedať, že pôvodné kresťanstvo umiera s Kristom na kríži.

„Na počiatku bolo Slovo, a Slovo bolo u Boha a to Slovo bolo Boh. [...] A Slovo sa telom stalo a prebývalo medzi nami“. (Jn 1,1-14)

Nietzscheho kritika je síce zameraná na kresťanské učenie, no nevzťahuje sa na učenie, či spôsob života Ježiša Krista. Podľa Nietzscheho bol Kristus jediným

kresťanom a všetko, čo prišlo po jeho smrti na kríži bolo vytvorené jeho učeníkmi, ktorí jeho učenie nepochopili. „[B]ol len jeden kresťan, a ten umrel na kríži. ‘Evanjelium’ umrelo na kríži“. (Nietzsche, 2003, str. 43) Všetko to, čo prišlo po smrti na kríži sa od pôvodného učenia tak diametrálne odlišuje, že Nietzsche považuje pripisovanie kresťanstva Kristovi za nanajvýš nevhodné. „[L]en kresťanská prax, život, aký žil ten, čo umrel na kríži, je kresťanstvo“. (Nietzsche, 2003, str. 43) Podľa Nietzscheho kresťanstvo nestojí na pravde, či skutočnosti a preto predpokladá, že pokiaľ sa niektorá z kresťanských právd zrúti, tak sa spolu s ním zrúti aj celé kresťanstvo. (Nietzsche, 2003, str. 43)

Ako už bolo spomenuté, po smrti na kríži už, podľa Nietzscheho, nepokračuje pôvodné Kristovo učenie. Všetko sa zmenilo. Kristovi učeníci nedokázali prijať taký koniec a preto začali postupne vymýšľať odpovede na otázky, ktoré považovali za nezodpovedané - hľadali vinníka, ktorého aj našli. Za vinníka sa od tej chvíle považoval najvyšší stav vtedajšieho štátneho náboženstva - judaizmu. „Od tej chvíle sa všetci cítili v povstaní proti poriadku, Ježiš sa odteraz pokladal za buriča proti poriadku“. (Nietzsche, 2003, str. 44)

Smrť na kríži by sa však mala chápať ako najsilnejšia a najdôležitejšia skúška, ktorou chcel Ježiš dokázať, že jeho učenie je správne. Namiesto odpustenia, ktoré Kristus očakával, jeho učeníci zvolili pomstu a vyhlásili, že „kráľovstvo božie príde súdiť svojich nepriateľov“. (Nietzsche, 2003, str. 45) Ježiša tak povýšili na syna Boha a tak aj zabezpečili vznik nového pojmu a to boží syn¹⁶: „Jeden boh, jeden boží syn: Obidvaja ako produkty resentimentu...“. (Nietzsche, 2003, str. 46)

Čo však považuje Nietzsche za vrchol preinačovania prvotného učenia Ježiša Krista? Bolo to práve tvrdenie „boh dal svojho syna na odpustenie hriechov, ako obeť“. (Nietzsche, 2003, str. 45) Práve toto tvrdenie považuje Nietzsche za definitívny koniec evanjelia. Vrcholom všetkého bolo tvrdenie o zmŕtvychvstaní Ježiša Krista, ktoré vyslovil, podľa Nietzscheho vymyslel, Pavol. Pavol sa tak stal zakladateľom presného protikladu učenia Ježiša Krista. Smrťou na kríži tak zomrel nie len samotný

¹⁶ uznaním syna Boha sa kresťanstvo výrazne oddelilo od iných náboženstiev, keďže takmer žiadne z popredných náboženstiev neuznáva existenciu Božieho syna

Kristus, ale aj pokus o „nábeh k budhistickému hnutiu, skutočnému, nielen sľubovanému šťastiu na zemi“. (Nietzsche, 2003, str. 46) Podľa Nietzscheho slová priniesla smrť Ježiša Krista nie len zmenu jeho učenia, ale aj postupné preinačenie Boha.

3.3.2 Pavol a cirkev

Na základe predchádzajúcej kapitoly je jasné, že Nietzsche vo svojej kritike striktno oddelil Ježišovo učenie od učenia, ktoré vzniklo po jeho smrti. Počiatkom zániku kresťanstva bolo postupné vytváranie ideálneho vykupiteľa, Boha. Okrem toho, že sa cirkevná spoločnosť postupne rozhodla vytesniť určité vlastnosti Boha, stretávame sa aj s iným spôsobom preinačovania. Na každú osobu má vplyv prostredie, v ktorom sa pohybuje, Nietzsche však poukázal, že najsilnejší vplyv na preinačovanie Ježiša Krista bol práve po jeho smrti. Inak povedané, na základe potrieb, ktoré boli pre „cirkevné učenie“ účelové sa 'spätným pôsobením' menila postava Ježiša Krista. Postupom času sa tak mohol skladať „z množstva znakov a ich protikladov“. (Nietzsche, 2003, str. 37)

Nietzsche v tomto prípade kritizuje vytváranie určitého prototypu Boha, ktorý má určité črty, len na základe potrieb predom zvolenej skupiny. „[A] bez váhania mu dala do úst celkom neevanjelické pojmy,“ (Nietzsche, 2003, str. 37) z tohto vyplýva, že cirkevné spoločenstvo dospelo nie len k preinačeniu najdôležitejšej postavy kresťanstva, ešte jej aj pripisuje niečo, čo považujú za, pre ich potreby, nevyhnutné. Viera ako taká sa pod vplyvom týchto zistení mení na vieru danú, už viac nie je získaná. (Nietzsche, 2003, str. 37) Z viery sa tak vytráca možnosť potvrdenia, je z nej pravda, ktorá sa nedá dokázať, treba len veriť. Kresťanstvo sa mení na negáciu sveta a života napriek tomu, že Ježiš Kristus, ktorého považujú za zakladateľa kresťanstva je proti tejto negácii.

Kresťanstvo tak vytvára predstavy a pojmy, ktoré sa neviažu na nič, ako napríklad blaženosť. „Blaženosť sa nesľubuje, neviaže sa na podmienky: je jedinou skutočnosťou,“ (Nietzsche, 2003, str. 39) všetko, čo sa o nej zmieňuje je považované

len za znamenie. Kresťania tak bez akéhokoľvek dôvodu naslúchajú prikázaniam cirkvi a konajú tak, ako by mal podľa nich konať správny kresťan - cirkev určuje ako by mal človek žiť, aby sa dočkal blaženosti na onom svete, kde sa stretne s Bohom. Ježiš Kristus však takéto prikázania sám nesformuloval, on len žil tak, aby ostatným ukázal, čo sám považoval za správne - jeho život by sa mal brať ako prax pre tých, ktorí chcú žiť čestne.

Kresťanská cirkev teda vytvára pojmy, sľubuje cnostný život na onom svete a ponúka odpoveď na otázku: ako to dosiahnuť. Evanjeliá poskytujú odpovede aj napriek tomu, že v nich chýbajú definície. Človek sa po smrti dostáva na onen svet, do Božieho kráľovstva, chýba však definícia smrti. Nebeské kráľovstvo sa preto chápe ako stav, ktorý človek môže len cítiť v srdci, veriť mu. Smrť však nemožno považovať za záruku naplnenia tejto túžby.

Nietzsche a jemu podobní túžia po odpovediach, ktoré nie sú založené na cirkevných pravdách, pretože cirkev považujú za výplod ľudí bažiacich po moci nad ostatnými „človek chcel vždy a s nehanebným egoizmom len svoje výhody a z protikladu k evanjeliu postavil cirkev“. (Nietzsche, 2003, str. 41) Tvrdí, že ľudstvo verí opaku toho, čo bolo na počiatku, toho, čo učil a čomu veril Ježiš Kristus „dejiny kresťanstva - a to od smrti na kríži - sú dejinami čoraz horšieho neporozumenia *pôvodného* symbolizmu“. (Nietzsche, 2003, str. 41) Inak povedané, čím bolo kresťanstvo rozšírenejšie, tým sa viac vzdalovalo od pôvodnej idej, ktorú sa snažil priblížiť Kristus ľuďom.

Na vznik kresťanstva, ako ho poznáme teraz, bolo potrebné vytvoriť jeho dejiny a to nie len počiatok, ale aj premeniť dejiny Izraela, vytvoriť zvesti od prorokov, ktorí predpovedali príchod 'vykupiteľa'. Aby toho nebolo málo, „cirkev neskôr sfalšovala dokonca dejiny ľudstva a urobila z nich predhistóriu kresťanstva“. (Nietzsche, 2003, str. 46)

Pavol dokázal zmeniť Ježišovo učenie na „lož o Ježišovi, ktorý vstal z mŕtvych,“ (Nietzsche, 2003, str. 46) vytvoril učenie, ktorému ľudia uverili. Pretvoril evanjeliá, ktoré považuje Nietzsche za „svedectvo o skaze, ktorá bola nezastaviteľná“.

(Nietzsche, 2003, str. 48) Evanjelíá nie sú už len o láske a živote v cnosti. Sú plné nenávisti a burcovania k nenávisti. Podľa jeho slov sa v Novom zákone nenachádza nič pravdivé a preto by sa mali mať ľudia na pozore a čítať ho s veľkou dávkou nadhľadu a skepticizmu. „V Novom zákone existujú len zlé inštinky, úplne chýba odvaha dokonca k tým zlým inštinktom“. (Nietzsche, 2003, str. 51) Na základe tohto výroku sa dá predpokladať, že Nietzsche považuje vplyv Nového zákona na ľudstvo za nevhodný a to hlavne z dôvodu, že človeka nepodnecuje k ničomu dobrému. Práve naopak, povzbudzuje k nihilizmu, ktorého vyvrcholením je cesta na onen svet.

Podľa Nietzscheho, človek musí byť udržiavaný v klamstve a nevedomosti a len vtedy je možné udržať v ňom pocit viery. „Pavol *pochopil*, že lož - že ‘viera’ bola potrebná“. (Nietzsche, 2003, str. 52) Pavlov Boh je podľa Nietzscheho len stelesnením jeho vlastných túžob a potrieb. Ako však udržať ľudí v nevedomosti? Potlačením vplyvu tých, ktorí sú stelesnením odpovedí na klamstvá podávané cirkvou - filológovia a lekári. Podľa Nietzscheho bol práve Pavol ten, kto kvôli vlastnému profitu pozmenil Kristove učenie a položil základy novej viery.

3.4 Zdroje moci kresťanstva

Nietzsche kritizuje ľudí, ktorí dopustili, aby sa učenie ako je kresťanstvo rozmohlo do sveta, v ktorom „ani slovo už neostalo z toho, čo sa kedysi nazývalo pravdou“. (Nietzsche, 2003, str. 42) Na svetlo sveta vyšlo klamstvo takých rozmerov, že ako povedal Nietzsche o predstaviteľoch cirkvi: „už dokonca nemôžu klamať ‘nevinne’ alebo ‘z nevedomosti’“. (Nietzsche, 2003, str. 42) Kňaz sa stal pre Nietzscheho „najnebezpečnejším druhom parazita“, (Nietzsche, 2003, str. 42) ktorý používa vytvorené kresťanské pojmy ako nástroje na potlačanie slobody.

Na udržanie moci cirkvi vznikli diela, v ktorých sa ľudia dozvedajú o kresťanských pravdách a Ježišových skutkoch. V prípade života Ježiša Krista rozprávame o Starom zákone, ktorý treba, podľa Nietzscheho, čítať nanajvýš opatrne. O čom je podľa Nietzscheho Starý zákon? O popretí múdrosti a vedomostí. Človek musí ostať v nevedomosti, aby nepocíťoval potrebu klásť, pre cirkev, nevhodné otázky. Čo by sme

však mali považovať za pravdivé je samotný Boh, no aj s tým má Nietzsche problém. „Boh, ktorého stvoril Pavol, je negácia boha“. (Nietzsche, 2003, str. 101)

Na základe takéhoto Boha vzniklo náboženstvo, ktorého skutočnosť nie je založená na pravde. „Také náboženstvo ako kresťanstvo, ktoré sa ani v jednom bode nedotýka skutočnosti, ktoré sa okamžite zrúti, len čo sa ho čo len v jednom bode dotkne skutočnosť, musí byť, samozrejme, smrteľným nepriateľom ‘svetskej múdrosti’, to jest vedy“. (Nietzsche, 2003, str. 52) Viera sa tak stala protikladom vede, „lož za každú cenu“. (Nietzsche, 2003, str. 52)

Kresťanstvo teda potrebuje utrpenie na udržanie viery, náboženstvo však sľubuje šťastie. Toto šťastie sa však nedá dokázať, je len sľubované. „Človek má byť šťastný, - pretože verí“ (Nietzsche, 2003, str. 55) nedá sa však inak dokázať, že človek bude šťastný keď verí. Ako povedal Nietzsche „dôkaz ‘rozkoše’ je dôkaz *pre* ‘rozkoš’ - nič viac“. (Nietzsche, 2003, str. 55) V prípade viery to znamená že, keďže človek verí, tak verí a nie, že je šťastný. Keď je šťastný, tak je šťastný no to nemusí automaticky znamenať, že aj verí. Kresťanstvo je pre Nietzscheho synonymom pre mnohé klamstvá. Kresťanstvo sa snaží zapierať všetko, čo by mohlo byť preň nebezpečné.

Kresťanskú cirkev považuje za bláznec a svätých za „bláznov alebo veľkých podvodníkov“. (Nietzsche, 2003, str. 56) Ako sa však človek stane kresťanom? Podľa Nietzscheho sa žiaden zdravý človek nerozhodne pre toto vierovyznanie. Kresťanstvo považuje za vierovyznanie či „hnutie ľudských nepodarku a odpadu všetkého druhu“. (Nietzsche, 2003, str. 56) Ako je však možné, že sa toto náboženstvo rozšírilo do všetkých sfér ľudského života? Jedným z najväčších dôvodov je fakt, že kresťanstvo nie je národnostné náboženstvo. „Kresťanstvo nebolo ‘nacionálne’, nebolo podmienené rasovo - obracalo sa na všetkých vydedencov života a malo spojencov všade. Kresťanstvo má vo svojom základe nevraživosť chorých, inštinkt zameraný *proti* zdravým, *proti* zdraviu“. (Nietzsche, 2003, str. 56) Kresťanstvo sa z počiatku rozširovalo medzi všetkými vrstvami obyvateľstva, aj medzi tými najchudobnejšími a najchorejšími. Kresťanstvo nebolo len náboženstvom pre privilegovaných, stalo sa náboženstvom pre všetkých bez ohľadu na spoločenskú vrstvu, v ktorej sa daná osoba

narodila a vyrastala. Všetko nešťastné, choré a trpiace je Bohu milé. „Kresťanstvo bolo dosiaľ najväčším nešťastím ľudstva“. (Nietzsche, 2003, str. 57)

Na základe týchto zistení stojí kresťanstvo, pre Nietzscheho, v protiklade k „duchovnej podarenosti“ (Nietzsche, 2003, str. 57) a človek, ktorý dobrovoľne vstúpi do kresťanského spoločenstva je pre neho človekom s chorou myslou. „Veriť“ znamená nechcieť vidieť, čo je pravda“. (Nietzsche, 2003, str. 57) Pre kresťanstvo je dobré len to, čo ľudstvu škodí - kňazi majú v sebe potrebu klamať. Kresťanstvo sa však dostalo už do toho bodu, že popiera samotného Boha. „Božia prozreteľnosť“ (...) je taká silná námietka proti bohu, že si silnejšiu nemožno predstaviť“. (Nietzsche, 2003, str. 58)

Kapitola 4 : Protiklady

Nietzsche vo svojom diele predstavuje „cirkevné učenie“ ako deformovanú formu kresťanstva. Ako sme sa už dozvedeli v predchádzajúcej kapitole, náboženské funkcie sú podľa Nietzscheho napĺňané len čiastočne a aj to v deformovanom stave. Táto kapitola je zameraná na postavenie kresťanstva voči dvom diametrálne odlišným náboženstvám. Prvým je judaizmus, známy aj ako židovstvo, ktorého vznik sa traduje ešte pred vznikom kresťanstva. Druhým je indické náboženstvo, či skôr učenie, ktorým je budhizmus. Okrem postavenia kresťanstva do protikladu k ďalším dvom náboženstvám, Nietzsche zašiel ešte ďalej a kritizoval kresťanstvo a jeho, podľa Nietzscheho škodlivý, vplyv v období antického sveta.

Nietzsche vidí medzi kresťanstvom a judaizmom určité podobnosti. Kresťanstvo vzniklo na základoch judaizmu a samotný ‘zakladateľ’ kresťanstva - Ježiš Kristus je považovaný za žida. Nietzsche však vidí omnoho viac podobností, ktoré postupne rozvíja. Okrem vytvorenia tzv. neprirodzenej koncepcie Boha, vidí podobnosť aj v samotnej histórii týchto náboženstiev.

V protiklade ku kresťanstvu staval Nietzsche budhizmus, ktoré je tak isto ako kresťanstvo považované za nihilistické náboženstvo. Nietzsche vo svojom diele vyzdvihuje hlavne jeho základnú filozofiu a stavia ho tak v protiklade ku kresťanstvu. Nietzsche chápe budhizmus ako správne náboženstvo a kresťanstvo za škodlivé.

Keďže Nietzsche vo svojom diele prepojil kresťanstvo s niekoľkými ďalšími náboženskými predstavami a aj s dejinným obdobím, tak je potrebné definovať samotný pojem kresťanstvo. Kresťanstvo je kultúrne náboženstvo, ktoré svoj pôvod prebralo z učenia a života Ježiša Krista¹⁷ (Jandourek, 2012, str. 135). Spočiatku sa kresťanstvo chápalo ako určitý druh „reformného hnutia v rámci judaizmu, ale už v 1. storočí sa rozšírilo do helenistického a rímskeho sveta“. (Jandourek, 2012, str.136) Predstavitelia tohto náboženského hnutia boli spočiatku prenasledovaní no v 4. storočí bolo kresťanstvo uznané ako štátne náboženstvo Rímskej ríše. (Jandourek,

¹⁷ 1. polovica 1. storočia kresťanského letopočtu

2012, str. 136) Malo veľký vplyv na formovanie modernej Európy a postupom času sa rozšírilo do celého sveta. Kresťanstvo hlása vieru v len jedného Boha v troch božských osobách¹⁸, (Jandourek, 2012, str. 136) preto sa zaraďuje medzi monoteistické náboženstvá. Podľa kresťanskej viery je život človeka zameraný nie len na pozemské bytie, ale aj na život po smrti - život na zemi určuje život po smrti. (Jandourek, 2012, str. 136)

4.1 Kresťanstvo vs judaizmus

Judaizmus sa začal formovať od 19. storočia pred kresťanským letopočtom. Základ judaizmu je v komplexe predpisov, či zásad, ktoré sú spísané v Tóre. Tóra je chápaná ako svätá kniha, v ktorej sú spísané židovské tradície spojené s prorokom Mojžišom¹⁹. (Jandourek, 2012, str. 119) Počas babylonskej doby sa v judaizme začala formovať inštitúcie rabínov alebo tzv. učiteľov a „tradícia zhromažďovania sa v synagógach“, (Jandourek, 2012, str. 119) tieto zvyky pretrvali až dodnes.

V súčasnej dobe by sa dal judaizmus rozdeliť na dve časti. Miernejší judaizmus a ortodoxný judaizmus. Vplyvom osvietenstva sa totiž niektoré prúdy judaizmu začali meniť. (Jandourek, 2012, str. 119) Vplyv samotného judaizmu na modernú Európu bol však obrovský. Najsilnejšie ju ovplyvnila odnož judaizmu známa ako kresťanstvo. Ako už bolo spomenuté, kresťanstvo bolo pôvodne chápané ako židovské reformné hnutie. (Jandourek, 2012, str. 119)

V prvopočiatkoch tohto náboženstva existovala koncepcia prirodzeného Boha - Boh pomáha národu, bojuje s ním, je na jeho strane. Spočiatku Boh vyjadruje vzťah spoločnosti k sebe samej. Postupom času sa vytvorila deformovaná predstava Boha, ktorá sa odrážala od neúspechov. Spočiatku si ľudia vysvetľovali existenciu Boha ako pomocníka a zároveň príčinu úspechov. Ako náhle sa národ stretol s prehrami a neúspechom, svoje prehry pripísal Bohu a z Boha, ktorý stojí pri svojom národe a pomáha mu, sa stal Boh, ktorý svoj národ tresce za neposlušnosť. V dôsledku vzniku

¹⁸ Otec, syn a duch svätý

¹⁹ judaistický prorok, ktorému sa pripisuje autorstvo niekoľkých kníh zo Starého zákona

novej koncepcie Boha, bolo potrebné vytvoriť sústavu pravidiel a trestov pre hriešnikov. Týmto spôsobom sa zdeformovala predstava židovského, prirodzeného Boha a podľa Nietzscheho teórie, rovnakým spôsobom bol deformovaný aj kresťanský Boh.

Jehov bol stelesnením prirodzených pohnútok človeka ako je vedomie, moc, radosť. V spojení s kresťanstvom by sa dalo nájsť spojenie s počiatočnou predstavou Boha, ktorý je nie len dobrý, ale aj zlý. Postupom času bol však Boh v judaizme zmenený - „zbavili ho všetkého *prirodzeného*“ (Nietzsche, 2003, str. 31) S predstavou takéhoto Boha je možno manipulovať podľa potreby a preto bolo možné definovať „každé šťastie ako odmenu, každé nešťastie ako trest za neposlušnosť Bohu, za hriech“ (Nietzsche, 2003, str. 31) Týmto spôsobom sa aj z Boha, ktorý dáva a pomáha stáva Boh, ktorý berie a podmieňuje - Boh nás tresce a poslušnosť Bohu sa začala určovať poslušnosťou kvôli kňazom. Dejiny judaizmu sa zmenili na určovanie trestu a viny. Podľa Nietzscheho, rovnakým procesom prešlo aj kresťanstvo, práve toto považuje Nietzsche za najväčší počiatočný omyl oboch náboženstiev.

Postupom času sa tak zavrholo všetko, čo podmieňovalo prirodzený život. Zmenil sa pojem Boha, preformulovalo sa morálne správanie a to, čo bolo považované za nadbytočné, či nepoužiteľné, muselo byť odstránené. Vrcholom tejto zmeny je podľa Nietzscheho „vrcholné dielo falšovania, ktorého dokladom je značná časť Biblie“ (Nietzsche, 2003, str. 31) Tieto „cirkevné pravdy“ však nikto nespochybňuje a to hlavne z dôvodu, že na ľudí pôsobila príliš dlho a intenzívne. Týmto spôsobom sa postupne sformulovala aj predstava morálneho poriadku - božia vôľa, podľa ktorej má človek konať. Nietzsche opísal božiu vôľu ako spôsob hodnotenia poslušnosti národov a jednotlivcov. Ako však definovať božiu vôľu a zabezpečiť jej postavenie v spoločnosti? Na to sú tu kňazi. V judaizme sa v 10. storočí pred Kristom začala formovať inštitúcia chrámov a tým sa aj posilnila inštitúcia kňazstva. (Jandourek, 2012, str. 119) Kňaz vďaka svojmu postaveniu určuje hodnotu vecí a definuje božiu moc, aby tak dosiahol určité ciele. Podľa Nietzscheho sú však tieto ciele spojené len so zachovaním moci, ktorú kňazi postupom času nadobudli. (Nietzsche, 2003, str. 32) Všetko je o prežití a to je jedna z vecí, ktorá Nietzschemu vadí na židovskom Bohu.

Božia vôľa teda určuje ako sa má človek správať. Čo však v prípade, keď sa tak človek nespráva? Práve v tejto chvíli sa opäť objavujú kňazi, ktorí majú moc nie len určovať božiu vôľu, ale aj to, za akú cenu Boh hriešnikovi odpustí. Nietzsche božiu vôľu sformuloval na príklade Mojžiša: „tento kňaz prísne a pedantne sformuloval raz a navždy, čo si praje a „aká je božia vôľa“, čo mu veriaci majú platiť...“ (Nietzsche, 2003, str. 32) Takto sa kňazi stali súčasťou všetkých životných udalostí židov, ale aj kresťanov. Ich postavenie v spoločnosti je tým pádom stále významnejšie. Len kňazi môžu dať ľuďom rozhrešenie z hriechov a tak sú ľudia kňazom podriadení omnoho viac. Nietzsche v tomto prípade nazýva vzťah medzi veriacim a kňazom otroctvom - veriaci sú kňazom vydaní na milosť. Práve preto kňazi potrebujú, aby ľudia hrešili. Bez hriechov nie je potrebný kňaz.

Ako sa však z judaizmu, či židovstva stalo kresťanstvo? Proti čomu bojoval Ježiš Kristus a prečo ľudia nasledovali jeho, ako to nazval Nietzsche, povstanie? Ježiš bojoval proti spoločenskej hierarchii, ktorú judaizmus určovalo. Jeho učenie bolo pre všetkých, pre tzv. svätý národ. „Cirkevné kresťanstvo“ však poprelo všetko, nie len samotný svätý národ. Vytvorilo „ešte neskutočnejšiu víziu sveta,“ (Nietzsche, 2003, str. 33)

Onen svet je morálna interpretácia sveta - dobro a zlo. Prvotná idea kresťanského hnutia sa premenila na cirkev a „kresťanstvo popiera cirkev“ (Nietzsche, 2003, str. 33) Dalo by sa povedať, že kresťanstvo sa odvoláva na Ježiša Krista, no jeho učenie odporuje učeniu, ktoré sa začalo hlásať po jeho smrti. Pôvodná predstava sa tak striktno oddelila od tej kresťanskej - pôvodné Kristovo učenie je úplne iné ako to cirkevné. Podľa Nietzscheho, cirkev sfalšovala Kristovo poslanstvo a neprávom sa k nemu hlási. Ježiš Kristus odmietal násilie, cirkev na druhej strane násilie vytvára, podporuje a navyše z neho čerpá. Na základe tohto zistenia sa Nietzsche pustil do kritiky podstatnej časti kresťanstva a tou sú evanjeliá, ktoré považuje za „najdvojzmyselnejšiu literatúru, aká vôbec existuje“ (Nietzsche, 2003, str. 34)

Ako však mohlo náboženstvo, akým je kresťanstvo, vzniknúť? Umožnila to príbuznosť z ďalším podobným náboženstvom, ktoré už na svete v tej dobe existovalo

- judaizmus alebo aj židovstvo. Kresťanstvo a židovstvo jú prepojené v mnohých ohľadoch. Sú prepojené až natoľko, že Nietzsche vyslovil predpoklad: „Kresťan sa stal len Žid so slobodnejším vyznaním“. (Nietzsche, 2003, str. 49)

4.2 Kresťanstvo vs budhizmus

Budhizmus sa zaraďuje medzi indické náboženstvá aj napriek tomu, že sa postupom času rozšírilo do celého sveta. Ide skôr o striktno antropologický, nábožensko-filozofický systém, odmietajúci metafyziku, ktorého zakladateľom bol Budha²⁰ (Filozofický slovník, 2002, str. 129).

Najvýznamnejším Budhom bol Siddhárta, známy aj ako Gautama, ktorý pochádzal z urodzenej rodiny, vďaka čomu mal možnosť získať to najvyššie vzdelanie. (Filozofický slovník, 2002, str. 129) Napriek dobrému zázemiu a rodine sa rozhodol hľadať vyššie poznanie a tak sa pod vedením učiteľov rozhodol zasvätiť svoj život budhistickej teórii sveta. Po dosiahnutí svojho cieľa sa rozhodol, že bude svoje poznanie šíriť medzi ľuďmi a tak sa mu behom štyridsiatic rokov podarilo získať obrovské množstvo nasledovníkov a to nie len obyčajných ľudí, ale aj členov kráľovských rodín. V dobe jeho smrti už existovala kompletná štruktúra budhistických, mníšskych rádov s nasledovníkmi.

„Budhove učenie predstavuje duchovnú konfrontáciu s brahmanizmom a svetom indických filozofických predstáv“. (Filozofický slovník, 2002, str. 130) Všetko učenie je zhrnuté v sútrach a ich zbierke známej ako Tripitakam. (Filozofický slovník, 2002, str. 130) Hlavným cieľom budhizmu je „vykúpenie z utrpenia, ku ktorému smerujú štyri vznešené pravdy²¹“. (Filozofický slovník, 2002, str. 130) Okrem toho sa budhizmus zakladá aj na predstave kolobehu znovuzrodenia - reinkarnácie. Z tohto kolobehu sa možno dostať dôkladným dodržiavaním vznešených právd a tým sa

²⁰ prebudený, osvietený - čestný titul, ktorý sa používa v budhizme a označuje bytosť, ktorá dosiahla najvyššie možné poznanie (Filozofický slovník, 2002, str. 129)

²¹ 1. pravda - existuje utrpenie
2. pravda - utrpenie má svoju príčinu - nevedomosť
3. pravda - utrpenia sa možno zbaviť
4. pravda - k ukončeniu utrpenia vedie cesta

človek, jeho duša, môže dostať do stavu nirvány²². (Filozofický slovník, 2002, str. 130)

Dôležitou časťou Nietzscheho kritiky prešla aj samotná predstava Boha. „V mene boha bolo vyhlásené nepriateľstvo voči životu, voči prírode, voči vôli žiť!“. (Nietzsche, 2003, str. 25) Na základe takejto formulácie vznikol aj onen svet a tým sa spochybnil život na tomto svete.

Postavením predstavy o onom svete na piedestál teda kresťanstvo zavrholo tento svet. V protiklade k náboženstvu úpadku - kresťanstvu - postavil Nietzsche budhizmus. Budhizmus je tak isto ako kresťanstvo považované za nihilistické náboženstvo, no na rozdiel od kresťanstva ho Nietzsche považuje za omnoho realistickejšie. Na rozdiel od kresťanstva sa budhizmus stavia k problémom tak, ako sú, a nesnaží sa ich váhu zľahčovať. V kresťanstve môžeme vidieť strach pred posledným súdom, budhizmus je však náboženstvom pozitivizmu a strachu sa snaží predísť. Nesnaží sa bojovať proti hriechom, práve naopak, odvoláva sa na pravdu a bojuje proti utrpeniu, ktoré aj prežíva.

Na rozdiel od kresťanských praktík sa budhizmus venuje hlavne duševnej hygiene - pohyb v prírode, striedmosť, zdravá strava a iné. (Nietzsche, 2003, str. 26) Zjednodušene, na rozdiel od túžby po raji či onom svete, ktorý nás podľa kresťanstva čaká po smrti, budhizmus sa zameriava hlavne na prítomnosť, preto jeho hlavnou úlohou je vyvolanie dobrej nálady.

Jednou z najdôležitejších častí Nietzscheho kritiky je boj proti pokroku a vedomostiam. Ďalším dôvodom, prečo Nietzsche považuje budhizmus za správne náboženstvo je práve fakt, že budhizmus nevedie vojnu proti ľuďom, ktorí myslia inak. Nietzsche sa na adresu kresťanstva a jeho prežívania v spoločnosti vyjadril nasledovne: „Pretože predovšetkým je potrebná viera, musí sa znehodnotiť rozum, vedomosti a intelektuálne bádanie, cesta k pravde sa stáva zakázanou cestou“. (Nietzsche, 2003, str. 28) Budhizmus sa nesnaží brániť ničomu, čo môže dopomôcť k

²² najvyšší cieľ v budhizme, ide o vyslobodenie človeka z kolobehu znovuzrodenia (Filozofický slovník, 2002, str. 130)

rozvoju jedinca a jeho pocitu šťastia. Jediné, čomu sa snaží zabrániť je pocit pomsty a nepriateľstva.

Ako už bolo spomenuté, budhizmus má za úlohu vyvolanie dobrej nálady. Tento pocit Nietzsche definuje ako ľahkosť bytia, ktorý je spojený s pocitom moci. Práve nadobudnutie a udržanie si moci je jednou z vecí, ktoré kresťanské náboženstvo zavrhuje a to mu aj Nietzsche vyčíta. Nietzsche kresťanstvu však nevyčíta len samotný fakt, že odsudzuje držanie a nadobúdanie moci, ale hlavne to, že samo kresťanstvo je založené na postupnom získavaní vplyvu a moci, a následnom rozširovaní a udržiavaní si tejto nadobudnutej moci. Ako Nietzsche povedal „Kresťanské je nepriateľstvo na smrť proti majiteľom pôdy (...) a súčasne skrýva tajnú túžbu po pôde a tituloch“. (Nietzsche, 2003, str. 27)

Prečo však nie je možné aplikovať budhizmus v Európe? Podľa Nietzscheho je budhizmus „náboženstvo pre neskorých ľudí, pre rasy, ktoré sa polepšili a preintelektualizovali, zjemneli, ktoré veľmi ľahko cítia bolesť“. (Nietzsche, 2003, str. 28) Budhizmus teda takýmto ľudom a národom vracia mier a radosť, ktorú kvôli utrpeniu stratili. Na rozdiel od kresťanstva, budhizmus prijíma utrpenie bez toho, aby ho, ako kresťania, muselo definovať alebo hľadať dôvod či vymysleného diabla, ktorý nás vrhá do utrpenia. Utrpenie existuje, našou úlohou je ho zmiernenie a snaha v lepší život.

4.3 Kresťanstvo vs Antika

Antika je súhrnný názov pre dejinné obdobie označujúce grécky a rímsky starovek. O spojení s kresťanstvom sa hovorí hlavne z dôvodu, že kresťanstvo ako také vznikalo počas antického dejinného obdobia. Prvotné kresťanstvo sa sformovalo v podmienkach určených perifériou starovekej Rímskej ríše a dokázalo sa rozšíriť natoľko, že postupom času bolo uznané ako štátne náboženstvo Rímskej ríše. (Jandourek, 2012, str. 136) Dalo by sa polemizovať, či kresťanstvo dopomohlo k tomu, aby sa Rímska ríša mohla rozmáhať niekoľko storočí, alebo bolo práve

dôvodom jej zániku. Podľa Nietzscheho slovo je kresťanstvo dôvodom zániku vysokej kultúry - Rímskej ríše.

V posledných častiach svojej kritiky sa Nietzsche opäť venuje chápaniu a interpretácii pravdy. Prečo ľudia považujú kresťanskú 'pravdu' za pravdu? Nietzscheho odpoveďou sú mučeníci. Práve mučeníci boli tí, ktorí umierali za tzv. pravdu. Smrť mučeníkov zvädzala ľudí a vnucovala im myšlienku „musí byť niečo na veci, pre ktoré ide niekto na smrť“. (Nietzsche, 2003, str. 58) Toto však Nietzsche považuje za obrovský omyl, dokonca ho nazýva „nevýslovnou brzdou“.

Kresťanstvo, rozvíjajúce sa v antickom Ríme, sa stalo presvedčením ľudu a podľa Nietzscheho: „presvedčenia sú väzenia“. (Nietzsche, 2003, str. 59) Ľudia nadobúdajú presvedčenia, ktoré kedysi mohli byť považované za lož a tak sa z presvedčenia stáva určitý druh prostriedku k dosiahnutiu vlastného cieľa. „Všeličo sa dosahuje len prostredníctvom nejakého cieľa“ (Nietzsche, 2003, str. 59) a veriaci človek sa kvôli svojmu presvedčeniu stáva natoľko ovplyvniteľným a závislým, že nie je schopný samostatne fungovať v spoločnosti.

„Človek viery, 'veriaci' každého druhu, je nevyhnutne závislý človek, - taký, ktorý si *seba* nemôže určiť za cieľ, ktorý vôbec nevie určovať ciele. 'Veriaci' nepatrí sám *sebe*, nemôže byť iba prostriedkom, musí byť *sprostredkovaný*, potrebuje niekoho, kto ho sprostredkuje. Jeho inštinkt vzdáva najvyššiu úctu morálke seba samého. (...) Každý druh viery je súčasne výraz negácie seba samého, odcudzenie sa sebe“. (Nietzsche, 2003, str. 59-60)

Vieru a presvedčenie tak Nietzsche dáva na rovnakú úroveň, pričom následne vyjadruje pochybnosť o tom, či vôbec existuje rozdiel medzi presvedčením a klamstvami. Ako však definovať lož v tomto slova zmysle? Lož v tomto zmysle je chápaná ako lož k sebe samému, „[n]echciet' vidieť niečo, čo vidieť; niečo nechciet' vidieť *tak*, ako sa to vidí (...) *nechciet' vidieť*, čo vidíme“. (Nietzsche, 2003, str. 60) Ako náhle sa k presvedčeniu pridajú aj pojmy, ktorými je možno ovládať ľudí, - Boh, božia vôľa, boží trest, božia prozreteľnosť, onen svet - tak vzniká spoločenstvo akou je cirkev. Ako je však možné, že sa nedá hovoriť o klamstve? Nietzsche v tomto

ohl'ade hovorí, že v otázkach ako sú tie, o ktorých rozprávajú kňazi, nie je možné určiť čo je pravda a čo je nepravda, keďže „kňaz je božím hovorcom“. (Nietzsche, 2003, str. 61)

Nietzsche však vo svojej filozofii nie je proti moci a ani proti klamstvám. Čo teda v prípade kresťanstva považuje za nesprávne, keďže kresťanstvu vyčíta aj držanie moci a aj klamstvá? Jeho jediným problémom sú ciele. Kresťanská cirkev získala moc zlou cestou a udržiava si ju so zlými úmyslami, presne to isté vyčíta aj v prípade klamstiev. „*Moja námietka proti prostriedkom kresťanstva je, že kresťanstvu chýbajú 'sväté' ciele. Pozná len zlé ciele*“. (Nietzsche, 2003, str. 62) Kresťanstvo sa snaží zničiť všetko dobré, čo spoločnosť vybudovala a predstaviť spoločnosti vlastné zákony, ktorým dávajú autoritu tým, že sú od Boha a tak „dosiahnuť úplný automatizmus inštinktu“. (Nietzsche, 2003, str. 63)

Prečo však masy, spočiatku hlavne obyvatelia antického Ríma, nasledujú tieto 'zákony'? Kresťanstvo bolo aj pre najnižšie vrstvy spoločnosti, bolo proti striktnnej hierarchii, ktorá bola typická pre rímsku spoločnosť. Táto striktná hierarchia v Rímskej spoločnosti určovala postavenie a privilégia - kresťanstvo hlásalo nárok na rovnaké práva pre všetkých. Staršie civilizácie a zákonníky nám však dokazujú, že „nerovnosť práv je prvá podmienka, aby vôbec existovali práva. - Právo je výsada. (...) Krivda nespočíva nikdy v nerovných právach, spočíva v nároku na „rovnaké“ práva“. (Nietzsche, 2003, str. 64 a 65)

Pre Nietzscheho sú kresťania anarchisti, ktorí dosiahli zánik vysokej kultúry, zánik Rímskej ríše, kastového systému a tak aj všetkého dobrého, čo nám vtedajšie civilizácie ponúkali. „Kresťanstvo bolo vampírom *Rímskeho impéria*“. (Nietzsche, 2003, str. 66) Práve Rímsku ríšu považuje Nietzsche za správne štátne zriadenie riadené dobrými zákonmi. Rímska ríša nepodľahla nepriateľom a ani zlým vládcom, podľahla len kresťanskému učeniu, podľahla len „*najkorupčnejšej* sorte korupcie“. (Nietzsche, 2003, str. 66)

Nietzsche považuje kresťanstvo za vinníka a ničiteľa. Kvôli vplyvu kresťanstva chýbajú ľuďstvu múdrosti a zákony, podľa ktorých sa žilo v antickej dobe.

Kresťanstvo nás podľa neho pripravilo o mnoho kultúr, myšlienok a zákonov - kresťanstvo bojovalo proti kultúre a vyhralo. Vyhralo nie len v Ríme, ale aj následne vo svete a práve túto výhru Nietzsche vyčíta Nemecku, keďže práve Nemecko dopomohlo kresťanstvu vyhrať. „Nemci pripravili Európu o poslednú kultúrnu úrodu, ktorú mohla Európa zožať, - o kultúru *renesancie*“. (Nietzsche, 2003, str. 69)

Nietzscheho cieľom je prinavrátiť hodnoty antickej doby a poraziť tak kresťanské myšlienky a kresťanskú nadvládu. Túži po opätovnej renesancii - chce, aby ľudia prehodnotili kresťanské hodnoty - aby zavrhli viac ako 2 tisícročia tradícií, ktoré formovalo spoločnosť.

Na záver svojho diela *Antikrist* zhrnul svoje názory do jednej obžaloby voči kresťanstvu: „*Odsudzujem* kresťanstvo, vznášam proti kresťanskej cirkvi najstrašnejšiu zo všetkých obžalôb akú kedy nejaký žalobca vzal do úst. (...) Kresťanská cirkev nenechala nič, čoho by sa nedotkla jej skaza, z každej hodnoty urobila bezcennosť, z každej pravdy lož, z každej čestnosti duševnú podlosť. (...) *Odstrániť* nejakú biedu bolo proti jej najvnútornejšiemu záujmu, žila z bied, *vytvárala* biedne stavy, aby sa zvečnila. (...) „Rovnosť duší pred bohom“, táto falošnosť, táto zámienka pre *rancunes* (nevraživosť) všetkých nízkych duší, tento výbušný pojem, ktorý sa nakoniec stal revolúciou, modernou myšlienkou a princípom úpadku celého spoločenského poriadku, - to je *kresťanský* dynamit. (...) Vypestovať z *humanitas* (ľudskosti, humánosti) jej vlastnú kontradikciu, umenie sebaaprzenia, chuť klamať za každú cenu, odpor, opovrhovanie všetkými dobrými a poctivými inštinktmí! To sú mi teda požehnania kresťanstva! - Parazitizmus bol *jediná* prax cirkvi; svojimi ideálmi bledosti a „svätosti“ vypíjala všetku krv, lásku a nádej na život; jej druhý svet bol vôľou negovať každú realitu. (...) Nazývam kresťanstvo jednou veľkou kliatbou, jednou veľkou najvnútornejšou skazenosťou, jedným veľkým inštinktom pomsty, ktorému nie je nijaký prostriedok dosť jedovatý, zákerný, podzemný, *dosť* malý, - nazývam ho jedným nesmrteľným fľakom hanby ľudstva...“. (Nietzsche, 2003, str. 70-71)

Kapitola 5 : Záver - Význam kritiky

Analýza kresťanstva je jednou z najdôležitejších tém západnej filozofickej tradície. Táto práca sa primárne zameriava na kritiku kresťanských ideí na základe filozofickej práce Friedricha Nietzscheho. Nietzscheho interpretáciu kresťanstva traktujeme na základe diela *Antikrist*, ktoré napísal v roku 1888. Toto dielo sa zaraďuje do jeho posledného filozofického obdobia, ktoré je známe aj ako „filozofovanie kladivom“. Diela z tohto obdobia nesú niekoľko spoločných znakov a medzi hlavné patrí spôsob filozofovania. Nietzscheho nezaujímajú detaily, primárne sa orientuje na rozbíjanie a rúcanie určitých ideí.

Jedným zo základných prvkov kresťanstva je pochopenie človeka ako hriešnej bytosti. Kresťanstvo sa tak snaží vytvoriť morálny obraz sveta - postuluje hriešnosť ľudí (existencia prvotného hriechu) - vedie ľudí k odpusteniu hriechov a lepšiemu, mravnejšiemu a cnostnejšiemu životu. Nietzsche vo svojom diele moralizuje a jeho moralizujúci prístup v práci prináša kresťanstvo. Dalo by sa povedať, že mravnosť (kresťanstvo) vytvorené v jeho práci obracia proti kresťanstvu, ktoré by sa dalo chápať ako synonymom mravnosti.

Ako už bolo spomenuté, jeho dielo *Antikrist* sa primárne zameriava na rozbíjanie a rúcanie určitých ideí, v tomto prípade kresťanských ideí. Nietzsche však nedostatočne berie do úvahy rôzne varianty kresťanstva, nerozlišuje v prúdoch kresťanského učenia, (katolicizmus, protestantizmus, pravoslávie, atď.) ktoré sú v niektorých prípadoch diametrálne odlišné. Napriek tomu sa usiluje zasiahnúť to, čo majú tieto prúdy spoločné, ich rozličnosti neprpisuje váhu. Dalo by sa povedať, že kresťanstvo, ktoré je rozvetvené - môžeme sa stretnúť aj s extrémnymi formami, ale aj s miernejšími formami kresťanstva - zúžil na jedinú myšlienku.

Okrem vytesnenia rozvetvenosti kresťanstva sa dá Nietzschemu vytknúť aj preceňovanie a podceňovanie. Okrem preceňovania úlohy kresťanstva v úpadku antiky sa stretávame aj s prehliadaním a podceňovaním samodeštrukčných myšlienok, ktoré boli v antickom svete viditeľné. Nietzsche uznáva len jedinú pravdu a tou je - kresťanstvo zničilo antický svet a tradície, ktoré nám antika mohla

zanechať. V tejto pravde však nepripúšťa možnosť, že kresťanstvo dodnes obsahuje tradície z antiky a sprostredkúva ich aj dnešnému svetu. Nietzsche úplne podceňuje úlohu kresťanstva v spoločnosti.

Napriek faktu, že Nietzscheho kritika je nanajvýš jednostranná a neobjektívna, nepochybne sa mu podarilo zachytiť slabé stránky kresťanstva. Medzi slabé stránky by sa dal zaradiť resentment, ktorý je v kresťanstve určite prítomný. Na druhej strane si však nekladie otázku, či je resentment neoddeliteľnou a podstatnou súčasťou kresťanstva. Zabúda na možnosť, že v niektorých prúdoch môže byť resentment v oslabenej forme, poprípade v žiadnej.

Zjednodušene sa dá povedať, že ide o nanajvýš zaujatú kritiku. Chýba v nej viac dištancovania sa. Dielo *Antikrist* je súdom nad kresťanstvom, no rozsudok bol vopred pripravený a samotný autor nepripustil inú možnosť. V Nietzscheho kritike nie je nádej na pripustenie pozitívneho vplyvu kresťanstva.

Kresťanstvo však nie je také nepriateľské ku svetu. Pripúšťa, že človek je hriešna bytosť, no dominantné prúdy kresťanského učenia sú spojené s pozitívnou akceptáciou sveta. Kresťanstvo je súborom pravidiel, podľa ktorých by mali ľudia žiť, dalo by sa chápať aj ako varianta spôsobu odpúšťania hriechov. Kresťanstvo teda poskytuje možnosť nie len akceptácie hriechov, ale aj odpustenia. Dalo by sa v podstate chápať ako súhrn pravidiel sebaspracovania človeka. Človek sa potrebuje sebaspracovať - potrebuje si vytvoriť systém, súhrn pravidiel, ktoré mu budú určovať spôsob života. Represia je nevyhnutná.

Človek je bytosť, ktorá potrebuje žiť podľa pravidiel a preto si ich vytvoril v kresťanstve. Nietzsche tvrdí, že človek by sa mal zbaviť kresťanského spôsobu existencie, no nie je jasné, čo má prísť namiesto kresťanstva. Nietzscheho kritika je silná, prenikavá a rázna. Návrh riešenia je na úrovni metafor.

Bibliografia

- Nietzsche, F. W. (2003). *Antikrist - Pokus o kritiku kresťanstva*. Bratislava: IRIS.
- Nietzsche, F. W. (2004a). *ECCE HOMO - Ako sa človek stane tým, čím je*. Bratislava: IRIS.
- Nietzsche, F. W. (2004b). *Súmrak modiel alebo Ako sa filozofuje kladivom*. Bratislava: IRIS.
- Nietzsche, F. W. (1995). *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc: Votobia.
- Magnus, B. & Higgins, K. M. (2007). *Nietzsche*. New York: Cambridge university press.
- Craig, E. (2005). *The Shorter Routledge Encyclopedia of Philosophy*. New York: Routledge.
- Rabner, K. & Vorgrimler, H. (2009). *Teologický slovník*. Praha: Vyšehrad.
- Kolektívny autor. (2002). *Filozofický slovník*. Olomouc: Olomouc.
- Hrušovský, I. & kolektív (1967). *Antológia z diel filozofov: Pozitivismus, voluntarizmus, novokantovstvo*. Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry.
- Salajka, M. (2000). *Slovník náboženských a teologických výrazů a pojmu*. Praha: Církev československá husitská.
- Jandourek, J. (2012). *Slovník sociologických pojmu*. Praha: Grada Publishing, a.s..
- Durkheim, E. (2002). *Elementární formy náboženského života*. Praha: OIKOYMENH.
- Pals, D. L. (2015). *Osm teorií náboženství*. [M. Weber, Pramen sociálního jednání (stránky 200-250)]. Praha: Univerzita Karlova.
- Pals, D. L. (2015). *Osm teorií náboženství*. [É. Durkheim, Společnost jako posvátno (stránky 119-159)]. Praha: Univerzita Karlova.
- Hollingdale, R. J. (1998). *Nietzsche*. Olomouc: Votobia.
- Küng, H. (2013). *Ježíš*. Brno: Barrister & Principal.
- Evanjelium podľa Jána (1,1-14)